

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**

t. IX, nr 3-4

POZNAŃ

1990

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE I LEŚNE

Wskazówki dla autorów

- „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, w których podmiotem badawczym są owady, dyskusyjne i metodyczne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, artykuły historiograficzne (w tym biograficzne) z zakresu entomologii, recenzje prac entomologicznych oraz sprawozdania i komunikaty z zakresu szeroko pojętej działalności Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Wszystkie prace publikowane są w języku polskim.
- Objętość artykułów nadesłanych do druku nie może przekraczać 10, a w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów — 2 stron maszynopisu. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań i komunikatów oraz poprawiania w maszynopisie usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.
- Maszynopisy znormalizowane — z marginesem 4 cm i podwójnym odstępem między wierszami — należy nadsyłać w trzech egzemplarzach, z których jeden musi być oryginałem. Maszynopisy nie mogą zawierać żadnych wyróżnień czcionek, spacji ani też poprawek robionych atramentem lub ołówkiem.
Nadesłany maszynopis powinien zawierać:
 - tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim, zamieszczony na 1/3 wysokości od góry pierwszej strony tekstu;
 - pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów) pod tytułem angielskim i dalej pod nazwiskiem dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora oraz miejscowość należy umieścić na końcu pracy);
 - abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości i wyników pracy w przypadku oryginalnych prac materiałowych, dyskusyjnych i notatek faunistycznych.Ponadto do artykułu może być oddzielnie dołączone możliwie krótkie streszczenie w języku angielskim (dotyczy to w szczególności prac przeglądowych, historiograficznych i metodycznych, w których nie obowiązuje pisanie abstraktu). Dopuszcza się możliwość nadesłania tytułu, abstraktu i streszczenia wyłącznie w języku polskim, przy czym kosztem ich tłumaczenia, podobnie jak weryfikacji nadesłanych tekstów angielskich, obciążony zostanie autor.
- Rysunki i wykresy należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym kartonie. Liczba fotografii i tabel powinna być ograniczona do koniecznego minimum. Na marginesie maszynopisu można ołówkiem zaznaczyć miejsca, w których mają być umieszczone ryciny czy tabele. W razie konieczności wykresy, mapki itp. będą przerysowywane na koszt autora. Ryciny, które były już reprodukowane, powinny być na odwrocie odpowiednio zaznaczone. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, ołówkiem, tabele natomiast liczbami rzymskimi. Objasnienia rycin należy zamieścić na oddzielnej stronie.
- Bibliografię do artykułów należy napisać na oddzielnej stronie. Powinna ona dotyczyć tylko pozycji cytowanych w tekście i być zestawiona według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem pełnego nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony.
Np. MARCINKOWSKI H., 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo Ent., 54: 229—230.

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. IX, nr 3-4

POZNAŃ **1990**
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE I LESNE

**Rada redakcyjna wydawnictw
Polskiego Towarzystwa Entomologicznego**

Aleksandra Błażejewska, Jan Boczek, Czesław Kania (sekretarz), Sędzimir M. Klimaszewski (przewodniczący), Jan Koteja, Jerzy J. Lipa, Bartłomiej Miczulski, Waldemar Mikołajczyk, Maciej Mroczkowski, Jerzy Pawłowski, Bohdan Pisarski, Józef Razowski, Henryk Sandner, Zbigniew W. Suski, Andrzej Szujecki, Przemysław Trojan, Andrzej Warchałowski, Zofia Wegner.

Redakcja

Lech Buchholz (sekretarz), Marek Bunalski, Stanisław Burdajewicz (redaktor naczelny), Jerzy Gutowski, Janusz Nowacki (zastępca redaktora naczelnego), Aleksy Woźnica.

Copyright by Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne
Poznań 1990

ISBN 83-01-08125-2

ISSN 0138-0737

Adres redakcji

ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. 444-91 w. 39

Wydanie I, Nakład 600+50 egz. Ark. druk. 3,25. Ark. wyd. 3,43. Papier sat. III kl. 80 g. 70×100 cm. Oddano do składu w październiku 1990 r. Podpisano do druku w styczniu 1991 r. Druk ukończono w lutym 1991 r.

Zamówienie „WE” 2/90

Druk: ZGP 6 - Poznań, ul. Wielka 10 - 67334/90

Od Redakcji

Oddajemy w ręce Czytelników kolejny zeszyt „Wiadomości Entomologicznych”. Podobnie jak poprzedni, swą skromną objętością znacznie odbiega od ambicji wydawniczych Redakcji a z pewnością i oczekiwań Czytelników. Spowodowane jest to skromnymi nadal funduszami, jakimi dysponujemy, wynikającymi zarówno z braku dotacji PAN, o czym wspominaliśmy poprzednio, jak i — co nas o wiele bardziej niepokoi — niewielkimi jeszcze wpływami z tytułu prenumeraty. Przypuszczamy, że może to być spowodowane brakiem pełnej informacji wśród członków naszego Towarzystwa o ukazywaniu się „Wiadomości” w zmienionej formie, a nie brakiem zainteresowania naszym pismem. Sądzymy, że nowa forma „Wiadomości” daje możliwość publikowania swoich prac szerszemu gronu entomologów, szczególnie w dziale „Krótkich doniesień”, oraz trafi do szerszego kręgu odbiorców.

Ambicją Redakcji jest terminowe wydawanie czasopisma jako kwartalnika w pełnej objętości czterech zeszytów rocznie. Aby móc zrealizować te zamierzenia potrzebna jest jednak aktywna współpraca wszystkich Czytelników rozumiana przez nas jako:

- Uczestniczenie w kształtowaniu treści „Wiadomości” poprzez nadsyłanie oryginalnych, możliwie zwięzłych, o wysokim poziomie merytorycznym prac i doniesień naukowych.
- Terminowe opłacanie prenumeraty, do końca I kwartału 1991 r., która decyzją Zarządu Głównego została ustalona dla członków PTE w wysokości 44 tys. zł.
- Uczestniczenie w poprawie sytuacji finansowej czasopisma poprzez sponsorowanie jego wydawania w różnej formie przez osoby prywatne i instytucje (lista donatorów publikowana będzie corocznie w ostatnim numerze).

Pomoc może stanowić również opłacanie prenumeraty zaliczkowo, w wysokości znacznie przekraczającej aktualną cenę prenumeraty na rok następny. Z wpłaconej kwoty corocznie odpisywano by aktualną wartość prenumeraty.

W związku z licznymi zapytaniami kierowanymi do Redakcji informujemy, że pierwszeństwo w publikowaniu swoich prac mają członkowie PTE, będący prenumeratorami „Wiadomości”.

Jednocześnie, wychodząc naprzeciw postulatam Czytelników, dopuszczamy możliwość drukowania w „Wiadomościach” prac o objętości przekraczającej ustalone 10 stron maszynopisu, których dzielenie z różnych

względów byłoby niecelowe. W takim jednak przypadku oprócz spełnienia wymogów formalnych zawartych we „Wskazówkach dla autorów”, pełen koszt druku stron ponadnormatywnych pokrywa autor.

Sądząc, że dobro czasopisma leży na sercu wszystkim członkom naszego Towarzystwa, liczymy na zrozumienie naszych problemów i terminowe opłacanie prenumeraty, pozwoli to na dalsze systematyczne wydawanie „Wiadomości”.

Redakcja

Stan znajomości rozszedlenia sówkowatych
(*Lepidoptera, Noctuidae*) w Polsce

The knowledge of the distribution
of Noctuid moths (*Lepidoptera, Noctuidae*) in Poland

JANUSZ NOWACKI

Katedra Entomologii Akademii Rolniczej, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań.

Badania lepidopterologiczne w Polsce trwają od ponad 150 lat (RIEDL, 1981). Od tego czasu ukazały się już setki publikacji, dotyczących rozszedlenia motyli w Polsce, ich biologii, ekologii, a także szkodliwości dla upraw rolniczych i lasów (RAZOWSKI, 1973). Mimo to, ten rząd owadów w naszym kraju poznany jest nadal w sposób niepełny. Dotyczy to również sówkowatych.

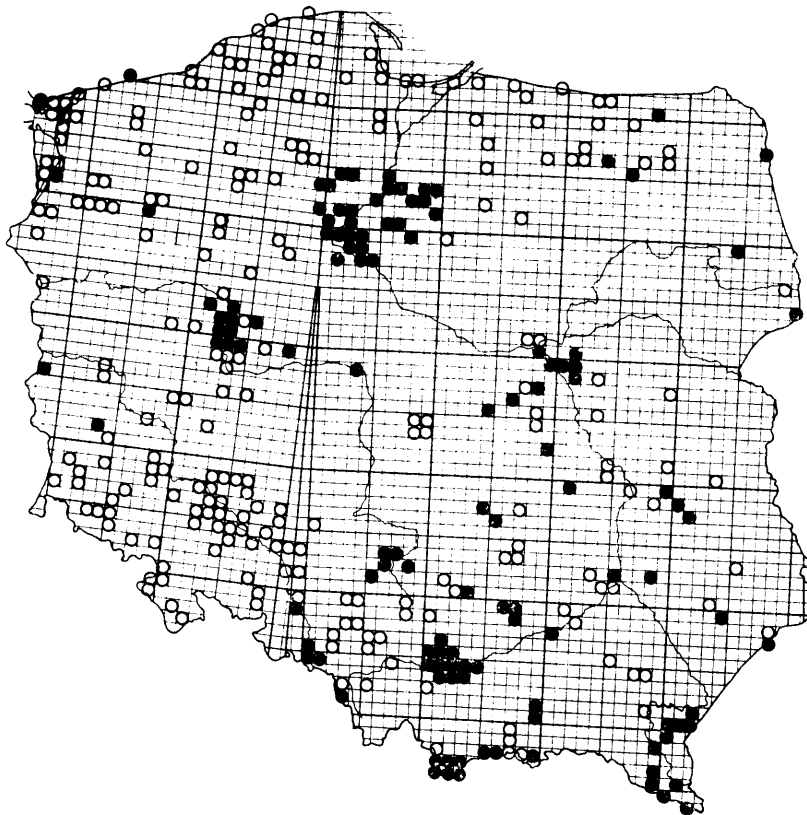
Niewiele jest prac mówiących o biologii i ekologii *Noctuidae*. Dotyczą one jedynie gatunków szkodliwych w agrocenozach czy lasach (KOWALSKA, 1964; LIPA, 1977; NAPIÓRKOWSKA, 1973, 1974, 1981; NOWACKI, 1985; PRÜFFER, 1929; RIEDL, 1968). W większości są to prace przyczynkowe omawiające biologię i autekologię najczęściej jednego gatunku na wybranych roślinach uprawnych.

Niekompletne są także dane o rozszedleniu poszczególnych gatunków *Noctuidae* na terenie Polski. Dotąd próbowano syntetycznie ukazać rozszedlenie dwóch podrodzin: *Noctuinae* (WĘGOREK, 1966) i *Hadeninae* (STUDZIŃSKI, 1979) na terenie kraju. Wymienieni autorzy omawiając rozszedlenie motyli w skali województw, nie podają miejscowości odłowu poszczególnych gatunków, co znacznie obniża przydatność tych prac dla fizjografii.

Dla pozostałych podrodzin *Noctuidae* brakuje zupełnie podobnych opracowań, nie licząc pracy ROMANISZYNA i SCHILLEGO (1929), jest ona jednak z wielu względów pracą przestarzałą. W ciągu minionych 60 lat, na skutek narastającej antropopersji, w zbiorowiskach roślinnych zaszły niejednokrotnie tak duże zmiany, że przedstawione dane są zdezaktualizowane i wymagają ponownego sprawdzenia. Rozszedlenie motyli podane przez wymienionych autorów, opracowane było na podstawie prac z przełomu XIX i XX wieku. W wielu przypadkach istnieją wątpliwości, dotyczące poprawności oznaczeń motyli, np. praca WIZEGO (1917), a materiały dowodowe

najczęściej już nie istnieją. W międzyczasie dokonano wielu rewizji systematycznych, które wyłoniły szereg nowych gatunków, spośród gatunków uważanych dotychczas za jeden, np: *Amphipyra berbera* RUNGS, 1945; *Hydraecia ultima* HOLST, 1965 *Mesapamea secalella* REMM, 1983. Poza tym ówczesne granice Polski nie pokrywały się z dzisiejszymi. Z przedstawionych w pracy ROMANISZYNA i SCHILLEGO 432 gatunków *Noctuidae*, niektóre mające swoją zachodnią lub północną granicę zasięgu na terenach południowo-wschodniej Polski okresu międzywojennego, w obecnych granicach nie zostały zarejestrowane. W pracy tej nie omawiano także terenów Polski zachodniej i północnej, badanych przed II wojną światową głównie przez lepidopterologów niemieckich. Syntetyczne opracowania motyli dla poszczególnych rejonów przedstawili: Śląsk — RAEBEL (1931) i WOLF (1935) — wymieniając 382 gatunki *Noctuidae*, Pomorze Zachodnie — MEYER (1925) i URBAHN (1939) — wymieniając 356 gatunków sówkowatych, Pomorze Wschodnie i Mazury — SPEISER (1903) — wymieniając 293 gatunki oraz okolice Poznania — SCHUMANN (1903) — wymieniając 287 gatunków *Noctuidae*.

Okres powojenny nie przyniósł zbyt wielu danych dotyczących rozszedlenia *Noctuidae* na terenie kraju. We wszystkich pracach omawia się sówkowate razem z innymi rodzinami motyli, nie licząc wspomnianych już prac WĘGORKA i STUDZIŃSKIEGO. Dotyczą one w większości tylko kilku rejonów kraju. Najlepiej poznane są sówkowate w Polsce południowej (Ryc.). Posiadamy aktualne dane z następujących rejonów: Bieszczady i Pogórze Przemyskie (BIELEWICZ, 1973, 1984) — 307 gatunków, okolice dolnej Nidy (KOSTROWICKI, 1953) — 213 gatunków, Pieniny (BŁESZYŃSKI, RAZOWSKI, ŻUKOWSKI, 1965) — 308 gatunków, Tatry (BATKOWSKI, PALIK, SZPOR, 1972; SOSIŃSKI, 1985; WOJTUSIAK, 1966) — 278 gatunków, okolice Krakowa (RAZOWSKI, PALIK, 1969) — 316 gatunków oraz Górny Śląsk (BIELEWICZ, 1966; DROZDA, 1962; SKALSKI, w druku) — 287 gatunków *Noctuidae*. Poza Polską południową dobrze poznane są sówkowate okolic Torunia i Ziemi Chełmińskiej (BUSZKO, 1977; BUSZKO, w druku; PRÜFFER i SOŁTYS, 1974) — 287 gatunków. Znacznie słabiej zbadane są sówkowate okolic Warszawy (ADAMCZEWSKI, 1951, 1964; PATRYN, 1947; WINIARSKA, 1981, 1982). Wprawdzie WINIARSKA w pracy z 1982 r. o *Noctuidae* Mazowsza wymienia 317 gatunków, to jednak w większości są to dane zaczerpnięte z literatury i to w dużym stopniu przedwojennej. Własnymi obserwacjami potwierdza występowanie zaledwie 131 gatunków sówkowatych. Podobnie ubogie informacje mamy na temat *Noctuidae* okolic Poznania. Poza przytoczoną już pracą SCHUMANN (1903), z nowszych należy wymienić prace: BARANIĄKA (1979), KLONOWSKIEGO (1975) i NOWACKIEGO (1988) potwierdzające występowanie 179 gatunków z tej rodziny. Z pozostałych rejo-

Ryc. Stanowiska z których pochodzą dane literaturowe dotyczące rozsziedlenia *Noctuidae* w Polsce: ○ — do 1949 r., ● — od 1950 r.

nów kraju dane publikowane o *Noctuidae* są fragmentaryczne i niekompletne.

Ogółem w Polsce stwierdzono dotychczas 491 gatunków sówkowatych. W liczbie tej występowanie 35 nie zostało potwierdzone w literaturze po 1950 roku. Podkreślić należy, że liczba gatunków *Noctuidae* znanych z Polski ulega systematycznemu rozszerzeniu. Związane jest to z publikowaniem danych o stwierdzeniach nowych dotychczas nie wykazywanych z kraju gatunków: *Apamea illyria* (FRR.) (NOWACKI, SZPOR, 1989), *Athetis furvula* (HBN.) (NOWACKI, 1989b), *Autographa mandarina* (FRR.) (BUSZKO, 1987), *Heliothis nubigera* (H. SCH.) i *Ochropleura fenica* (TAUS.) (SOSIŃSKI, 1985), *Mesapamea secalella* REMM (NOWACKI, 1985a), *Nycteola asiatica* (KRUL.) (KOKOT, 1986), *Xylomoia graminea* (GRAES.) (NOWACKI, 1989a) czy *Xylocampa areola* (ESP.) (NOWACKI, 1990).

Niezadowalające jest jednak nierównomierne rozmieszczenie terenów badań na obszarze kraju (Ryc.). Przede wszystkim występuje brak danych dotyczących terenów Polski zachodniej i północno-wschodniej. Informacje dotyczące Pomorza i Dolnego Śląska, chociaż bardzo szczegółowe i bogate w gatunki, są przestarzałe i wymagają potwierdzenia. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na małą liczbę gatunków stwierdzonych na większości stanowisk, na których rejestrowano występowanie *Noctuidae*. Problem ten podnoszony jest przez polskich lepidopterologów od wielu lat (RAZOWSKI, 1973; RIEDL, 1981). Wpłynęło to na podjęcie systematycznych badań nad roziedleniem *Noctuidae* w Polsce. Aktualnie zakończono szczegółowe badania w Kotlinie Kolskiej (Dolina Warty), gdzie stwierdzono występowanie 250 gatunków sówek (NOWACKI, 1989). Prowadzone są także badania nad *Noctuidae*: Lubelszczyzny, Roztocza, Karkonoszy, okolic Poznania i Warszawy, Puszczy Bukowej koło Szczecina oraz w Polsce północno-wschodniej: Puszcza Augustowska, Puszcza Białowieska i Puszcza Borecka. Zakończenie tych badań przyczyni się w znacznym stopniu do pełniejszego poznania roziedlenia *Noctuidae* w Polsce.

SUMMARY

In the present paper an analysis of the knowledge of the distribution of *Noctuidae* in Poland is given. So far this family has not been monographically elaborated. The existing data refer only to some parts of the country. Moreover, a lot of them is outdated because they are going as far in the past as to the beginning of the XXth century. Therefore, extensive investigations of *Noctuidae* in scale of the whole Poland have recently been undertaken.

PIŚMIENNICTWO

- ADAMCZEWSKI S., 1951: Łuskoskrzydłe Śródmieścia Warszawy. *Fragm. Faun. Mus. Zool. Polonici*, **6**: 111—128.
- ADAMCZEWSKI S., 1964: Materiały do poznania wędrówek motyli w Polsce. II, Jesienne pojawy i migracje motyli w Warszawie i Białowieży w latach 1961—1962. *Fragm. faun.*, **11**: 319—374.
- BARANIAK E., 1979: *Zygaena carniolica* (SCOP.) (*Zygaenidae*) i *Oligia haworthi* (CURT.) (*Noctuidae*) — dwa interesujące elementy zoogeograficzne w faunie motyli (*Lepidoptera*) Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Bad. Fizjogr. nad Polską Zach.*, **32** (C — zool.): 89—92.
- BATKOWSKI S., PALIK E., SZPOR R., 1972: Motyle większe Tatr Polskich. *Pol. Pismo Ent.*, **42**: 637—688.
- BIELEWICZ M., 1966: Motyle (*Lepidoptera*) Kamiennej Góry w Ligocie Dolnej pow. Strzelce Opolskie. *Roczn. Muz. Górnośląskiego. Bytom, Przyroda*, **3**: 1—72.
- BIELEWICZ M., 1973: Motyle Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego cz. I tzw. *Macrolepidoptera*. *Roczn. Muz. Górnośląskiego, Bytom, Przyroda*, **7**: 1—170.
- BIELEWICZ M., 1984: Nowe gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) dla fauny Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego. *Pol. Pismo Ent.*, **54**: 407—409.

- BŁESZYŃSKI S., RAZOWSKI J., ŻUKOWSKI R., 1965: Fauna motyli Pienin. Acta Zool. Cracov., **10**: 375—493.
- BUSZKO J., 1977: Rozmieszczenie motyli w zespołach leśnych rezerwatu „Las Piwnicki” koło Torunia. Acta Univ. Nic. Copern., Nauki Mat.-Przyr. Inst. Biol., **19**, **39**: 149—157.
- BUSZKO J., 1987: *Autographa mandarina* (FRR.) (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) w Polsce. Przegląd Zool., **31**: 175—179.
- BUSZKO J., w druku: Motyle (*Lepidoptera*) rezerwatu „Las Piwnicki”. Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody.
- DROZDA A., 1962: Fauna motyli okolic Raciborza. Roczn. Muz. Górnośląskiego, Bytom, Przyroda, **1**: 81—131.
- KLONOWSKI J., 1975: Materiały do fauny motyli większych Wielkopolski. Bad. Fizjogr. nad Polską Zach., **28** (C — zool.): 141—161.
- KOKOT A., 1986: *Nycteola asiatica* KRULIKOWSKI, 1904 (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) nowy gatunek motyla dla fauny Polski. Przegląd Zool., **30**: 205.
- KOSTROWICKI A., 1953: Studia nad fauną motyli wzgórz kserotermicznych nad dolną Nidą. Fragm. Faun. Mus. Zool. Polonici, **6**, **16**: 263—447.
- KOWALSKA T., 1964: Effect of photoperiod and temperature on the growth of owlet moth *Euxoa exclamationis* L. and *Rhyacia c-nigrum* L. (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Ekologia Polska, Seria A, **13**, **14**: 235—241.
- LIPA J. J., 1977: Masowy pojaw rolnic (*Agrotinae*) w Europie w latach 1975—1976 oraz badania nad ich patogenami w Polsce. Materiały XVII Sesji Naukowej IOR: 305—319.
- MEYER W., 1925: Die Grossschmetterlinge des pommerschen Odertals. Stet. Ent. Ztg., **85**: 79—132.
- NAPIÓRKOWSKA J., 1973: O występowaniu rolnic (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) na ziemniakach. Pol. Pismo Ent., **43**: 631—634.
- NAPIÓRKOWSKA J., 1974: Uwagi o biologii *Axylia putris* L. (*Lepidoptera*, *Noctuidae*, *Agrotinae*). Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, **28—29**, Sec. E: 343—349.
- NAPIÓRKOWSKA J., 1981: Sezonowa dynamika pojawu jaj i larw sówkowatych (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) na plantacjach kapusty i buraków cukrowych. Entomologia a gospodarka Narodowa, PWN, Warszawa: 312—320.
- NOWACKI J., 1985: *Cosmia trapezina* L. (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) mało znany szkodnik jabłoni. Roczn. AR w Poznaniu, **156**: 169—176.
- NOWACKI J., 1985a: *Mesapamea secalella* REMM, 1983 (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) nowy dla fauny Polski gatunek motyla. Przegląd Zool., **29**: 79—81.
- NOWACKI J., 1988: Sówkowate (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) odłowione na światło lampy rtęciowej w Przybrodzie k. Poznania. Bad. Fizjogr. nad Polską Zach., **37** (C-zool.): 47—55.
- NOWACKI J., 1989: Sówkowate (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) Kotliny Kolskiej w dolinie środkowego biegu Warty. Frag. Faun., **32**: 415—444.
- NOWACKI J., 1989a: *Xylomoia graminea* (GRAESER, 1888) nowy dla fauny Polski i Europy przedstawiciel sówkowatych (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Przegląd Zool., **33**: 445—447.
- NOWACKI J., 1989b: Nowe dla fauny Polski i rzadkie w kraju gatunki sówkowatych (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Przegląd Zool., **33**: 576—577.
- NOWACKI J., SZPOR R., 1989: *Apamea illyria* FREYER, 1852) nowy dla fauny Polski oraz kilka rzadkich gatunków sówkowatych (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Przegląd Zool., **33**: 101—104.

- NOWACKI J., 1990: *Xylocampa areola* (ESPER, 1789) gatunek nowy dla fauny Polski oraz kilka rzadkich gatunków sówkowatych (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Wiad. Entomol., 9: 21—25.
- PATRYN W., 1947: Spis motyli dziennych (*Rhopalocera*) i nocnych (*Noctuidae*) zebranych w okolicach Warszawy. Mater. do Fizjogr. Kraju 5: 1—50.
- PRÜFFER J., 1929: Przyczynek do znajomości biologii sówki pszenicznej (*Hadena basilinea* L.). Pol. Pismo Ent., 8: 135—140.
- PRÜFFER J., SOŁTYS E., 1974: Motyle Ziemi Chełmińskiej i terenów sąsiednich. Studia Soc. Sci. Tor., 10, 1: 1—88.
- RAEBEL H., 1931: Die Grossschmettrlinge der oberschlesischen Hugetlandes. Beuth. Abh. oberchl. Beuthen, 1, 3: 1—101.
- RAZOWSKI J. 1973: Motyle (*Lepidoptera*) Polski, Część I ogólna. Monografie Fauny Polski 2: 1—125.
- RAZOWSKI J., PALIK E., 1969: Fauna motyli okolic Krakowa. Acta Zool. Cracov., 14, 11: 217—310.
- RIEDL T., 1968: Materiały do znajomości szkodliwych motyli (*Lepidoptera*) sadów. Pol. Pismo Ent., 38: 417—428.
- RIEDL T., 1981: Analiza stanu znajomości fauny motyli Polski. Wiad. Entomol. 2: 33—38.
- ROMANISZYN J., SCHILLE F., 1929: Fauna Motyli Polski, Tom 1. Prace Monograficzne Komisji Fizjograficznej Tom VI: 1—552.
- SCHUMANN E., 1903: Die in der Provinz Posen beobachteten Grossschmetterlinge. Ztg. naturw. Abt. dt. Ges. Kunst Wiss., Posen, 9: 33—109.
- SKALSKI A., w druku: Motyle większe (*Macrolepidoptera*) zachodniej połaci Ziemi Chrzanowskiej, Część II. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN.
- SOSIŃSKI J., 1985: Nowe gatunki motyli (*Lepidoptera*) Tatr Polskich. Przegląd Zool., 29: 325—329.
- SPEISER P., 1903: Die Schmetterlingsfauna der Provinzen Ost—und Westpreussen. Beiträge zur Naturkunde Preussens, Physikalisch — ökonomischen Gesellschaft, Königsberg, 9: 148 ss.
- STUDZIŃSKI A., 1979: Piętnówki w Polsce (*Hadeninae*, *Noctuidae*, *Lepidoptera*). PWN, Warszawa—Poznań. ss. 190.
- URBAHN E. et H., 1939: Die Schmetterlinge Pommerns mit einem vergleichenden Überblick über den Ostseeraum. Stett. Ent. Ztg., 100: 185—826.
- WĘGOREK W., 1966: Rolnice (*Agrotinae*) krajobrazu rolniczego Polski. Prace Naukowe IOR, 8, 2: 5—69.
- WINIARSKA G., 1981: Sówki (*Noctuidae*, *Lepidoptera*). Zoocenologiczne podstawy kształtowania środowiska przyrodniczego osiedla mieszkaniowego Białoleka Dworska w Warszawie. Fragm. Faun., 26: 379—391.
- WINIARSKA G., 1982: Noctuids (*Noctuidae*, *Lepidoptera*) of Warsaw and Mazovia. Memorabilia Zoologica, 36: 185—200.

- WIZE K., 1917: Motyle okolic Jeżewa, Przyczynek do fauny Wielkopolskiej. Rocz. PTPN., 44: 3—25.
- WOJTUSIAK J., 1966: Fauna Macrolepidopterologiczna Wzniesienia Gubałowskiego i jej charakterystyka zoogeograficzna. Acta Zool. Cracov., 11: 75—109.
- WOLF P., 1935: Die Grossschmetterlinge Schlesiens, 2: 161—344.

RECENZJE

M. R. GOMEZ BUSTILLO, M. ARROYO VARELA, J. L. YELA GARCIA, 1986: Mariposas de la Peninsula Iberica. Heteroceros (III), Superfamilia *Noctuoidea* (Segunda parte). Madrid, 263 ss.

Jest to już piąty tom z serii dotyczącej motyli Półwyspu Iberyjskiego. Książka o formacie A-4 wydana w Hiszpanii z afirmacją Ministerstwa Rolnictwa, Rybołówstwa i Wyżywienia oraz Narodowego Instytutu Ochrony Przyrody.

Omawiana pozycja stanowi drugą część nadrodziny *Noctuoidea*. Przedstawiono w niej ogólną charakterystykę rodziny *Noctuidae*. Na początku omówiono pochodzenie i strukturę biogeograficzną *Noctuidae* zamieszkujących Półwysep Iberyjski oraz Wyspy Kanaryjskie. Przedstawiono także najnowsze poglądy na filogenezę i systematykę *Noctuidae*, co zobrazowano na dwóch rycinach. Pierwsza z nich przedstawia filogenezę motyli na szczeblu nadrodzin na tle okresów geologicznych, natomiast druga drabinkę systematyczną do taksonów szczebla rodzinnego włącznie.

Osobny rozdział poświęcono morfologii i anatomii. W pierwszym rzędzie omówiono morfologię imago ze szczególnym uwzględnieniem użytkowania skrzydeł oraz budowy narządów genitalnych samców i samic. Następnie przedstawiono morfologię gąsienic i poczwerek. Rozdział ten ilustrowany jest 18 oryginalnymi rycinami kreskowymi. W dalszej części książki omówiono krótko ekologię *Noctuidae* oraz podano charakterystyki 16 podrodzin, występujących na omawianym terenie.

Ze względu na duże znaczenie, niektórych przedstawicieli omawianej rodziny, jako szkodników roślin uprawnych, poświęcono jeden rozdział także temu zagadnieniu. Omówiono w nim gatunki szczególnie uciążliwe w rolnictwie. Dla 30 z nich przedstawiono mapki, obrazujące ich zasięgi na terenie Półwyspu Iberyjskiego i Wysp Kanaryjskich, a także fenologie oraz wykaz roślin żywicielskich.

Ostatnia część pracy zawiera przegląd systematyczny wszystkich znalezionych w Hiszpanii, Portugalii i Wyspach Kanaryjskich gatunków *Noctuidae*. Dodatkowo poszczególne z nich zaklasyfikowano do omówionych wcześniej grup zoogeograficznych. Nazewnictwo przyjęto zgodnie z najnowszą światową literaturą, dotyczącą systematyki *Noctuidae*. Przytoczone są także częściej używane synonimy. Łącznie z Półwyspu Iberyjskiego i Wysp Kanaryjskich autorzy wymieniają 768 gatunków sówek.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wyjątkowo bogata szata graficzna książki. Składa się na nią, obok wspomnianych wcześniej rycin kreskowych, ponad 200 barw-

nych fotografii z natury, przedstawiających imagines bądź stadia preimaginalne *Noctuidae*, a także środowiska ich występowania. Obok fotografii z natury praca zawiera około 80 fotografii w formie tablic obrazujących spreparowane motyle.

Przydatność pracy bardzo podnosi zamieszczony na zakończenie bogaty zestaw literatury, zawierający blisko 650 pozycji i uwzględniający najnowsze światowe piśmiennictwo, dotyczące omawianej rodziny motyli.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

ROZKOSNY, R., 1987: A Review of the Palearctic *Sciomyzidae* (Diptera). Univerzita J. E. Purkyne v Brne, 17 Kcs, 97 ss. + 482 figs.

Niewiele jest jeszcze rodzin muchówek, które w obszarze paleartycznym nie wymagają studiów taksonomicznych w celu uporządkowania nazewnictwa i weryfikacji cech diagnostycznych. Do niedawna i *Sciomyzidae* zaliczały się do tej grupy, gdyż były to muchówki mało znane i rzadko badane.

Uzupełnieniem dotychczasowej luki w literaturze jest właśnie „Przegląd palearktycznych *Sciomyzidae*”, który stanowi podsumowanie prawie 25-letnich badań autora i umożliwia oznaczenie wszystkich 161 obecnie znanych palearktycznych gatunków. Część tekstowa zawiera dokładne klucze do oznaczania wszystkich taksonów (cechy kluczowe są w większości zilustrowane). Opis gatunku zawiera oryginalną kombinację, synonimy, wykaz cech apomorficznych (właściwych tylko dla danego taksonu) w budowie zewnętrznej i samczych genitaliów, długość ciała i skrzydła. Rozmieszczenie gatunków pospolitych podane jest w sposób ogólnikowy. Dla gatunków rzadkich autor wymienia, kraje z których są one znane, a niekiedy dodaje nowe stanowiska. Na zakończenie części opisowej autor komentuje 5 wątpliwych gatunków, znanych tylko z opisów oryginalnych i komentuje cechy pozwalające je wyróżnić. Spis literatury zawiera 81 pozycji, głównie faunistycznych i innych, nie cytowanych w Katalogu Palearktycznych Muchówek.

Dzieło jest bogato ilustrowane, zamieszczono w nim 56 tablic z 482 rycinami. Na 39 rycinach przedstawiono elementy morfologiczne (np. czułki, schemat chetotaksji, budowę głowy), na pozostałych do nr 364 zobrazowano detale samczych genitaliów 104 gatunków, z których 10 po raz pierwszy. Rysunki 39 dalszych, głównie pospolitych i łatwych do oznaczenia gatunków można znaleźć w monografii Skandynawskich *Sciomyzidae* tegoż autora, a dalszych 6 w innych pracach. Tylko dla 12 skrajnie rzadkich (lub znanych tylko z samic) palearktycznych gatunków nie zilustrowano samczych genitaliów. 12 ostatnich tabel przedstawia skrzydła 118 gatunków *Sciomyzidae*, stanowiąc dodatkową pomoc przy identyfikacji.

Można oczekiwać, że książka przyczyni się do lepszego poznania *Sciomyzidae* w poszczególnych krajach regionu palearktycznego i być może stanie się bodźcem do szerszego zainteresowania się tą ciekawą grupą także w Polsce.

TADEUSZ ZATWARNICKI, Wrocław

Ischnodes sanguinicollis (PANZER, 1793), nowy dla fauny Polski
przedstawiciel sprężykowatych (*Coleoptera*, *Elateridae*).

Ischnodes sanguinicollis (PANZER, 1793) — an elaterid new for the Polish
fauna (*Coleoptera*, *Elateridae*)

LECH BUCHHOLZ, MAŁGORZATA OSSOWSKA

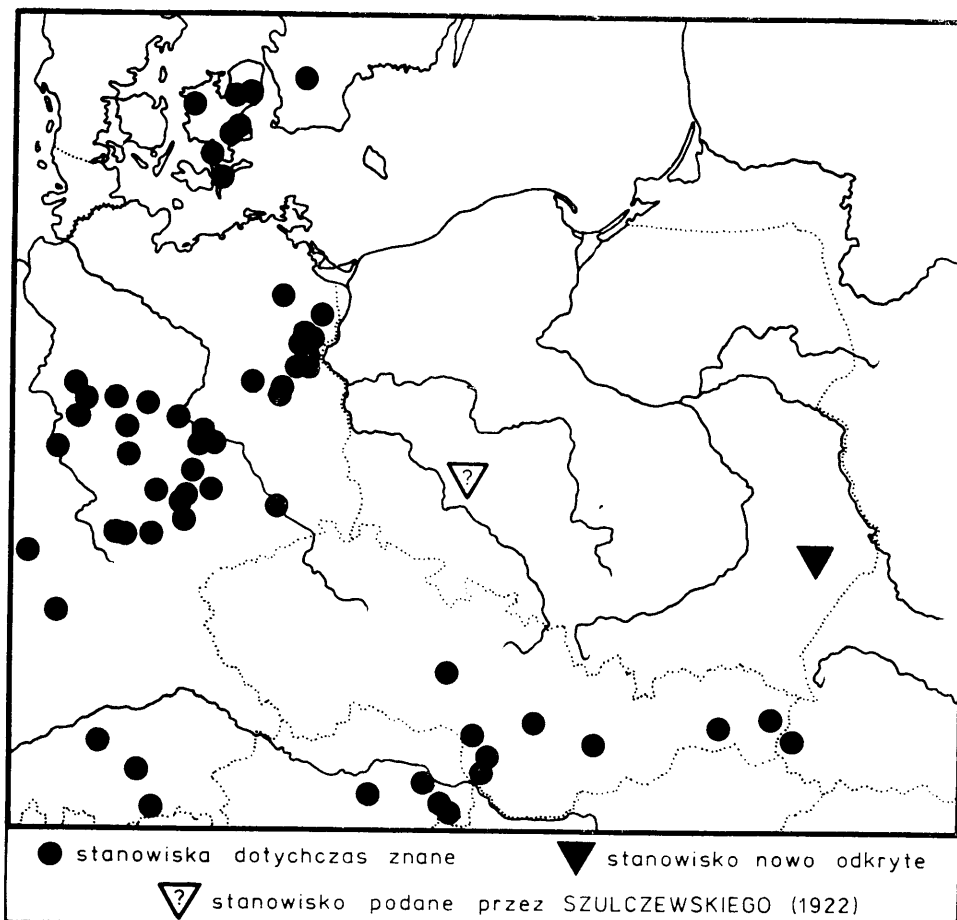
Katedra Entomologii Akademii Rolniczej, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań
Katedra Entomologii Leśnej Akademii Rolniczej, al. 29 Listopada 46, 31-425 Kraków

ABSTRACT. Basing on 3 imagines and 9 larvae collected on 30 III 1990 in the nature reserve „Bukowa Góra” in the Roztocze National Park (UTM — FB 30) a species new for the fauna of Poland — *Ischnodes sanguinicollis* — was recorded. Its finding in Roztocze changes the course of its south-eastern distribution border in Europe. Details of structure of imago and larva are illustrated in the paper.

Palearktyczny rodzaj *Ischnodes* GERMAR, należący do plemienia *Ampedini* w podrodzynie *Elaterinae* obejmuje 4 gatunki, rozmieszczone w Europie, Azji Mniejszej i Syberii. Rodzaj ten w Europie reprezentowany jest przez 1 gatunek — *Ischnodes sanguinicollis* (PANZER). Areał jego występowania obejmuje półwysep Iberyjski, środkową i południową część Europy Zachodniej (w tym południe Wielkiej Brytanii) oraz Europę Południową i południową część Europy Środkowej, sięgając na wschód do Azji Mniejszej — według katalogu WINKLER'a (BUYSSON, 1925) występuje w Syrii.

Na podstawie dotychczas znanych stanowisk (ryc. 1) można było wnioskować, że jego północno-wschodnia granica zasięgu w Europie, rozciągając się od prowincji Skania w południowej Szwecji i dochodząc zachodnim wybrzeżem Morza Czarnego do Azji Mniejszej, przebiega przez Meklemburgię, Brandenburgię, Saksonię, Śląsk Morawski, Słowację, Ruś Zakarpacką i Mołdawię, w Europie Środkowej nie przekraczając linii Sudetów oraz Karpat.

Do chwili obecnej brakowało pewnego stwierdzenia występowania tego chrząszcza na terenie Polski. Informację o jego stanowisku w Rawiczu (SZULCZEWSKI, 1922), uznano za niewiarygodną z powodu braku okazyw dowodowych, istnienia wielu błędnych oznaczeń w zachowanym niekompletnym zbiorze SZULCZEWSKIEGO, oraz lokalizacji znanych stano-

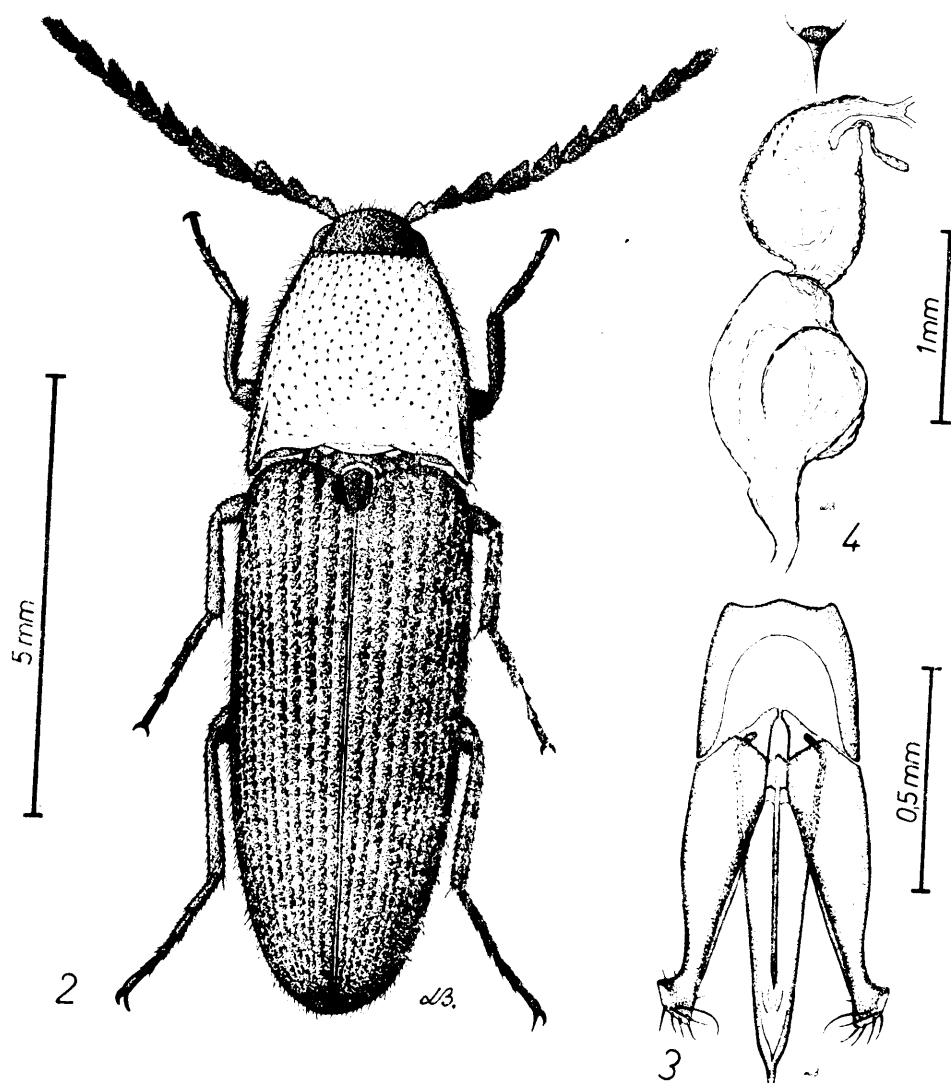

Ryc. 1 Stanowiska *I. sanguinicollis* w Europie Środkowej

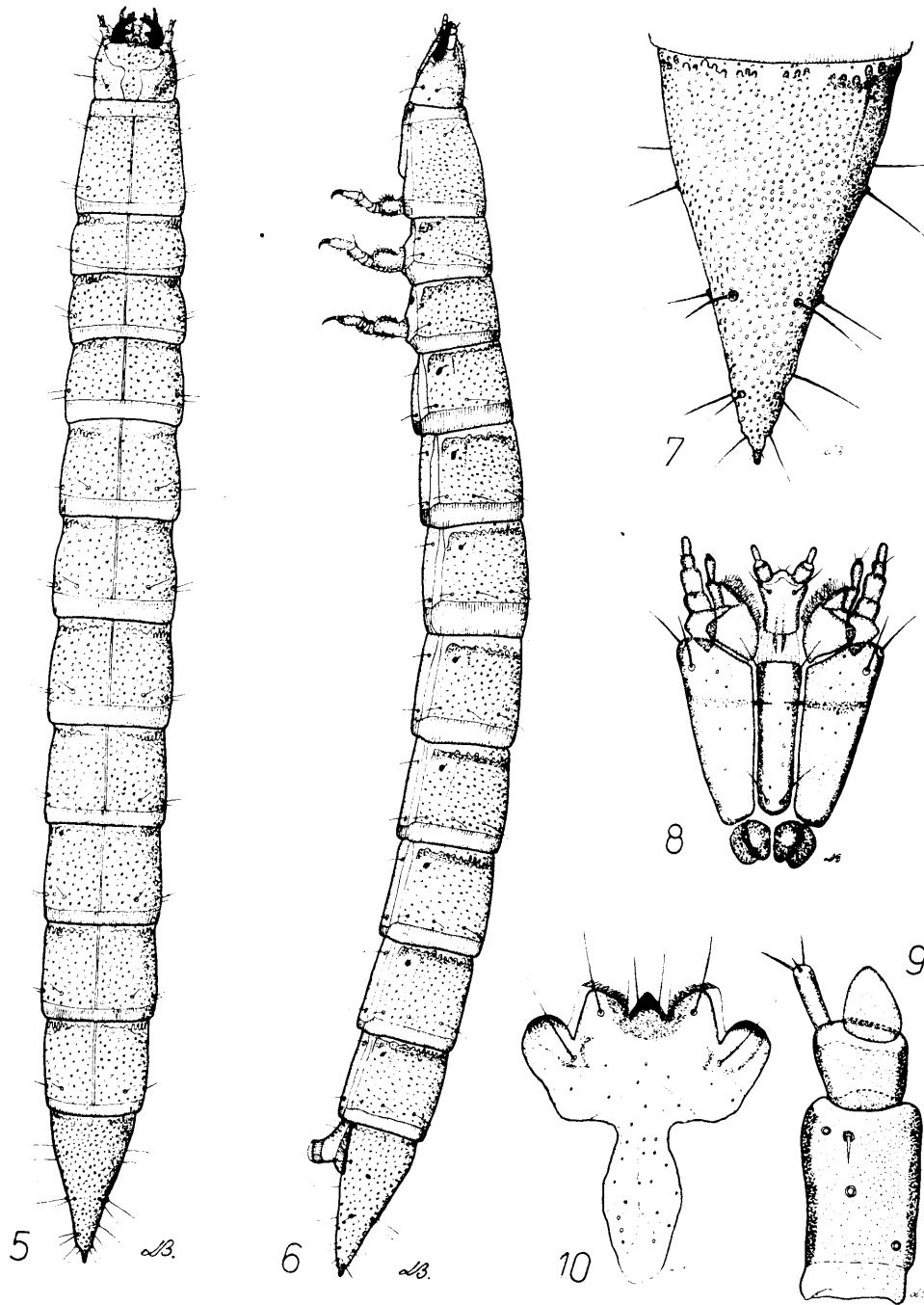
wisk tego gatunku (najbliższych granicom Polski) (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1985).

Prowadząc badania na Roztoczu stwierdziliśmy jego występowanie na terenie Roztoczańskiego Parku Narodowego w rezerwacie ścisłym „Bukowa Góra” (UTM — FB 30). Dnia 30 III 1990 roku w górnej części rezerwatu, w środowisku przejściowym między borem jodłowym (*Abietetum polonicum*), a buczyną karpacką (*Dentario glandulosae* — *Fagetum*), przeszukaliśmy przyziemną dziuplę w żywej jodle (*Abies alba* MILL.) o średnicy przy odziomku około 35 cm. W wierzchniej warstwie brunatno-czarnego, bezpostaciowego murszu znaleźliśmy 1 imago (♂) *I. sanguinicollis* poza komorą poczwarkową. W głębszych warstwach (znacznie poniżej poziomu gruntu), w murszu barwy ciemnoszarobrunatnej, o konsystencji mazistej,

bardzo wilgotnym, wyszukaliśmy kolejne dwa imagines (♂ i ♀) w komorach poczwarkowych oraz 9 larw różnych stadiów rozwojowych. Komory poczwarkowe były założone przy ścianach dziupli, w bryłkach murszu barwy brunatnej, o częściowo zachowanej strukturze drewna. Ponadto w badanej dziupli stwierdziliśmy tylko jedno imago przedstawiciela *Ampedus* sp. (w komorze poczwarkowej).

Ryc.2-4. *I. sanguinicollis* — imago; 2 — ♂ widok od strony grzbietowej,
3 — ♂ edeagus, 4 — ♀ torebka kopulacyjna (bursa copulatrix)

Ryc. 5-10. *I. sanguinicollis* — larwa; 5 — widok od strony grzbietowej, 6 — widok z boku, 7 — IX segment odwłoka (kaudalny), 8 — hypostoma, 9 — prawy czulek (widok z boku), 10 — płytko czołowo-nadustkowa

I. sanguinicollis jest chrząszczem bardzo łatwym do oznaczenia ze względu na charakterystyczne ubarwienie i pokrój ciała (ryc. 2). Posiada koralowoczerwone przedplecze oraz smolistoczarne pokrywy i spód ciała. Budowę narządów genitalnych ♂ i ♀ przedstawiają rysunki (ryc. 3 i 4). Larwa tego gatunku (ryc. 5 i 6) barwy żółtaworudej ma budowę typową dla larw podrodziny *Elaterinae*. Jej segment kaudalny (ryc. 7) ma charakterystyczny, wyraźnie stożkowaty kształt. Cechy budowy hypostomy, czułka i płytki czołowo-nadustkowej ukazane są na rysunkach (ryc. 8, 9 i 10).

Biologia omawianego gatunku jest stosunkowo dobrze poznana (ASCHE, 1946; DOLIN, 1988; HUSLER F., HUSLER J., 1940; IABLOKOFF, 1943). Larwa rozwija się w bardzo wilgotnym (w efekcie podsiąkania, a nie zalewania np. wodą opadową), silnie rozłożonym murszu. Odżywia się substratem, w którym żyje oraz wykazuje fakultatywne drapieżnictwo i nekrofagię. Rozwój gatunku trwa około 3 lata.

Wykazanie *I. sanguinicollis* z terenu Roztocza pozwala wnioskować, że jego północno-wschodnia granica zasięgu przesunięta jest bardziej w kierunku północno-wschodnim, niż można się było tego spodziewać na podstawie wcześniej znanych stanowisk i przebiega przez Polskę. W związku z tym, jak się wydaje, możliwe jest jego odnalezienie na kolejnych stanowiskach w południowej i zachodniej części kraju.

PIŚMIENNICTWO

- ASCHE G. H., 1946: Habitat and food of larva *Ischnodes sanguinicollis* (Coleoptera, Elateridae). Entom. Month. Mag. **82**: 45.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1985: Chrząszcze — Coleoptera: Buprestoidea, Elateroidea i Cantharoidea. Kat. Fauny Pol. cz. XXIII, t. **10**: 1—401.
- BUYSSON H., 1925: Elateridae. In: WINKLER A., Catalogus Coleopterorum regionis palearcticae, Wien, 5: 578—616.
- DOLIN V. G., 1988: Żuki ścelkuny. Kardioforiny i elateriny. Fauna Ukrainy, Kiev, **19**, 4: 1—202.
- HUSLER F., HUSLER J., 1940: Studien über die Biologie der Elateriden (Schnellkäfer). Mitt. Münchener Ent. Ges. **30**, 1: 343—397.
- IABLOKOFF A. KH., 1943: Éthologie de quelques Élaterides du massif de Fontainebleau. Mém. Mus. Nation. d'Hist. Nat. **18**, 3: 81—160.
- SZULCZEWSKI J. W., 1922: Chrząszcze Wielkopolski. Prace Kom. Mat.-Przyr. P.T.P.N., s. B. **1**, 3—4: 183—242.

RECENZJE

P. SINGH, R. F. MOORE (ed.) 1985. Handbook of insect rearing. Elsevier, Amsterdam, Oxford, N. York, Tokyo. t. I-488., t. II-514 ss.

Książka składa się z dwóch tomów i dwóch części. W pierwszej części, w 10 artykułach (217 str.) omówiono główne problemy związane z masową hodowlą owadów jak: genetyczna zmienność, diety i sztuczne pożywki, ocena jakościowa hodowli, zdrowotności hodowli i metody jej zachowania, urządzenia, wzory insektariów i organizacja pracy przy masowej hodowli. Druga część obejmuje metody hodowli około 100 gatunków owadów — roślinożernych, pasożytów i drapieżców oraz pasożytów zwierząt domowych. Ta część ma wyraźnie charakter instruktażowy, podane są opisy kolejnych czynności przy hodowli. Omówiono metody hodowli kilkunastu gatunków *Colleoptera*, 20 *Diptera*, 38 *Lepidoptera*, po kilka dla *Heteroptera*, *Homoptera*, *Hymenoptera* i po jednym dla *Collembola*, *Dictyoptera* i *Neuroptera*.

Spośród miliona opisanych gatunków tylko około 1400 było hodowanych w laboratoriach, a około 40 gatunków rozmnażane jest na dużą skalę. Wśród owadów roślinożernych są prowadzone głównie hodowle motyli, chrząszczy i muchówek. Istnieje niewiele informacji na temat hodowli pasożytów, drapieżców i owadów żywiących się krwią. Dla opracowania udanej hodowli konieczna jest współpraca entomologa, mikrobiologa, biochemika, genetyka, inżyniera i specjalisty od fizjologii żywienia. Najczęstsze kłopoty przy hodowli dotyczą inbrodu, chorób i braku w pokarmie określonych składników. Te wszystkie sprawy są omawiane przy każdym gatunku w określonej kolejności: ogólna charakterystyka gatunku (rozprzestrzenienie, szkodliwość, bionomia), urządzenia i sprzęt (warunki hodowli i konieczny sprzęt), pożywki lub pokarm (skład sztucznych pożywek i sposób ich przyrządzania, pokarm naturalny i jak go stosować), hodowla (metody hodowli różnych stadiów, sterylizacja, podawanie pożywki, określanie płci), utrzymanie hodowli, manipulacja w określonych temperaturach, bionomia (tabelaryczne zestawienie danych dla kolejnych stadiów, płodność, diapauza, itp.), wysyłka (przygotowanie i przysyłanie), bibliografia dotycząca danego gatunku.

JAN BOCZEK, Warszawa

Nowe i rzadkie dla Polski *Lathridiidae* (Coleoptera)

New and rare Polish *Lathridiidae* (Coleoptera)

WOLFGANG H. RÜCKER, LECH BOROWIEC

Von Ebner-Eschenbach Str. 12, D-5450 Neuwied 12, Germany
Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. *Stephostethus rybinskii* and *Corticaria lapponica* are new to Polish fauna. *Stephostethus lardarius*, *Latridius brevicollis* and *L. minutus* are new to Góry Świętokrzyskie, *Stephostethus angusticollis* and *Corticarina truncatella* are new to Wyżyna Lubelska, *Corticaria umbilicata* and *C. truncatella* are new to Roztocze, *S. lardarius* is new to Pojezierze Pomorskie, and *Enicmus transversus* is new to Puszcza Białowieska. Distribution in Poland of *Enicmus histrio* and *Corticaria longicornis* is confirmed.

Chrzęszczy z rodziny *Lathridiidae* nikt w Polsce w ostatnich pięćdziesięciu latach nie badał. W międzyczasie w taksonomii tej grupy zaszły dość istotne zmiany, głównie dzięki badaniom pierwszego z autorów. Celowe wydaje się przytoczenie stanowisk nowych dla Polski i poszczególnych krain gatunków, na podstawie nowych zbiorów drugiego z autorów. Ponieważ rodzina ta została już opracowana w „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1986), danych bibliograficznych nie przytaczamy. Wszystkie okazy, poza dwoma przypadkami — co zaznaczono — były łowione przez drugiego z autorów.

Stephostethus angusticollis (GYLLENHAL, 1827)

— Wyżyna Lubelska: Tarnogóra k. Izbicy, 26 VIII 1982, 1 ex., 28 VII 1990, 3 exx.

W Polsce znany z rozproszonych stanowisk w 12 krainach. Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Stephostethus lardarius (DE GEER, 1775)

— Pojezierze Pomorskie: Bielinek, 14—16 IX 1987, 1 ex., leg. L. BUCHHOLZ;

— Góry Świętokrzyskie: rezerwat „Zamczysko”, 18 V 1983, 1 ex., Grzegorzowice, 20 V 1983, 1 ex.

Dość częsty gatunek, wykazywany z 13 krain, ale z Pojezierza Pomorskiego i Gór Świętokrzyskich do tej pory nie notowany.

Stephostethus rybinskii (REITTER, 1894)

— Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka, 25 VII—8 VIII 1989, 1 ex.

Nowy dla fauny Polski. Ogólnikowe dane o występowaniu w byłej Galicji dotyczą terenów leżących poza obecnymi granicami kraju.

Enicmus histrio JOY et TOMLIN, 1910

— Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka, 25 VII—8 VIII 1989, 6 exx.;

— Dolny Śląsk: Wrocław—Wojnów, 20 VIII 1981, 1 ex.

Do tej pory znany z dwóch stanowisk na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej i Dolnym Śląsku. Obecne znaleziska potwierdzają występowanie tego gatunku w kraju.

Enicmus transversus (OLIVIER, 1790)

— Puszcza Białowieńska: Białowieża, 23 VII 1982, 1 ex.

Znany z rozproszonych stanowisk w 13 krainach. Nowy dla Puszczy Białowieńskiej.

Latridius brevicollis (THOMSON, 1868)

— Góry Świętokrzyskie: Św. Krzyż, 19 V 1983, 3 exx.

Rzadki gatunek, do tej pory notowany tylko z Pojezierza Pomorskiego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Beskidu Wschodniego.

Latridius minutus (LINNAEUS, 1767)

— Góry Świętokrzyskie: rezerwat „Zamczysko”, 18 V 1983, 2 exx., Św. Krzyż, 19 V 1983, 1 ex.

Notowany z 13 krain. Nowy dla Gór Świętokrzyskich.

Corticaria lapponica (ZETTERSTEDT, 1838)

— Góry Świętokrzyskie: rezerwat „Zamczysko”, 18 V 1983, 1 ex., Św. Krzyż, 19 V 1983, 2 exx.

Nowy dla fauny Polski. Dawna informacja o rzekowym występowaniu w byłej guberni piotrkowskiej nie była oparta o żaden konkretny materiał.

Corticaria longicornis (HERBST, 1793)

— Dolny Śląsk: Wrocław—Wojnów, 24 IX 1989, 2 exx. Jest to jedyne pewne stanowisko tego gatunku w Polsce.

Rewizja większości środkowoeuropejskich zbiorów dokonana przez W. RÜCKER'a wykazała, że pod tą nazwą podawano zwykle inne gatunki. *C. longicornis* jest w Europie Środkowej bardzo rzadki, toteż rewizji wymagają również wszystkie polskie kolekcje tego gatunku. Z Dolnego Śląska nie był do tej pory podawany.

Corticaria umbilicata (BECK, 1817)

— Roztocze: Biała Góra k. Tomaszowa Lub., 24.VIII 1982, 1 ex., Kąty II, 25 VIII 1982, 1 ex.;

— Wyżyna Małopolska: Skorocice, 21 VII 1984, 1 ex., leg. M. WANAT.

Notowany z pojedynczych stanowisk w 11 krainach. Nowy dla Roztocza i Wyżyny Małopolskiej.

Corticarina truncatella (MOTSCHULSKY, 1844)

— Roztocze: Kąty II, 25 VIII 1982, 1 ex.;

— Wyżyna Lubelska: Tarnogóra k. Izbicy, 26 VIII 1982, 2 exx.

Rzadki gatunek, do tej pory podany tylko z Pobrzeża Bałtyku, Pojezierza Pomorskiego, Dolnego Śląska i Beskidu Wschodniego.

PIŚMIENNICTWO

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1986: Chrząszcze — *Coleoptera*: *Cucujoidea* cz. 2. Kat. Fauny Pol., cz. XXIII, t. 13: 1—278.

RECENZJE

W. G. TREMEWAN, 1988: A Bibliography of the *Zygaeninae* (Lepidoptera: Zygaenidae). Harley Books, Clochester, England, 188 s.s.

Kraśniki (*Zygaena* F.), chociaż należą do rodzaju reprezentowanego jedynie przez około 130 gatunków (w Polsce występuje 13), są stosunkowo często opisywane. Autor, znany specjalista od tej grupy motyli (British Museum Natural History), korzystając z danych komputerowych uniwersytetu Bielefield w RFN, opracował obszerną, nowocześnie ujętą bibliografię obejmującą 2760 pozycji.

Motyle te od dawna inspirują licznych autorów reprezentujących rozmaite specjalności w naukach biologicznych. Toteż dodatkowym walorem tej publikacji jest uwzględnienie informacji o tym, jakie dziedziny nauk biologicznych poruszają autorzy w wyszczególnionych w bibliografii publikacjach. Wymieniono aż 31 działów: bibliografię, biogeografię, biologię, chemizm ekologiczny, ochronę, rozszedlenie, ekologię, etologię, ewolucjonizm, faunistykę, skamieniałości (paleontologia), genetykę, gynandromorfizm, histologię, homeosis, hybrydy, kariologię, metodykę, mimikrę, morfologię, nomenklaturę, pasożyty, fenologię, fizjologię, genetykę populacyjną, odsyłacze, systematykę, taksonomię, teratologię, zmienność oraz zoogeografię. Ponieważ często w jednej publikacji omawia się kilka z wymienionych działów, wielkim ułatwieniem jest szczegółowy i przejrzysty indeks, pozwalający zainteresowanemu czytelnikowi łatwo wyszukać żądane pozycje.

Publikacji, odnoszących się do obszaru Polski, wymieniono w bibliografii około 40 (tj. około 1,5% wymienionych pozycji). Wydaje się jednak celowe, ażeby w następnym wydaniu autor uwzględnił jeszcze kilka publikacji a zwłaszcza:

TOLL S., 1947: *Zygaena sareptensis* KRUL. subsp. *pimpinellae* GUHN. Doc. physiogr.

Pol., P.A.U., Kraków, 6: 1—37 pp., 7 pls.

ROMANISZYN J. & SCHILLE F., 1929: Fauna motyli Polski. Prace monogr. Kom. fizjogr., P.A.U., Kraków, (*Zygaenidae*: str. 130—139).

W licznych przyczynkach faunistycznych, odnoszących się do lokalnych miejscowości lub regionów kraju, znajdują się w omówieniach gatunków kraśników informacje zawierające niekiedy oprócz danych faunistycznych dane o ich fenologii, biologii i zmienności. Trudno jednak, ażeby były one uwzględniane w każdym przypadku w tak specjalistycznej bibliografii. Zainteresowani tym czytelnicy znajdą te pozycje (w liczbie ponad 40) w pracy.

DĄBROWSKI J. S., 1965: The variability of the species of the Genus *Zygaena* F. (Lepidoptera: Zygaenidae) in Poland. Acta zool. Cracov., 10 (2): 91—196 str., 141 ryc., 4 pls.

JERZY S. DĄBROWSKI, Poznań

Rewizja danych o występowaniu w Polsce gatunków z rodziny *Oedemeridae* (Coleoptera)

Revision of the data on the occurrence of the *Oedemeridae* (Coleoptera)
in Poland

DANIEL KUBISZ

Katedra Entomologii Leśnej Akademii Rolniczej, al. 29 Listopada 46, 31-425 Kraków

ABSTRACT. Nine species of the *Oedemeridae* are discussed in detail. For four of them localities confirming the occurrence and widening their distribution in Poland are given. The occurrence of *Ischnomera cyanea* and *I. caerulea* in Poland has been revised. *Oedemera monticola* is recorded as a new to the Polish fauna while *Anogcodes seladonia* and *Oe. cyanescens* have been deleted from the list of Polish species. The number of the *Oedemeridae* recorded from Poland is at present 24.

Stopień poznania fauny krajowych *Oedemeridae* nie jest jak dotąd zadowalający. Wprawdzie spośród około 30 gatunków występujących w Europie Środkowej, z Polski wykazano dotąd 24 (BOROWIEC, 1986; BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1987; KUBISZ, 1989), jednak stwierdzenia te wymagają pewnych sprostowań. Praca niniejsza jest próbą weryfikacji występowania w Polsce niektórych gatunków z tej rodziny. Nazwy rodzajów podano z uwzględnieniem ostatniej rewizji (ŠVIHLA, 1985); występują więc różnice w stosunku do „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1987), w którym pracy tej nie uwzględniono. W poniższym opracowaniu skoncentrowano się na gatunkach nowych dla Polski, niedawno stwierdzonych, jak również tych, których występowanie wymaga znaczniejszych uściśleń. O ile w tekście nie zaznaczono inaczej, okazy dowodowe znajdują się w kolekcji autora.

Nacerdes melanura (L.)

Gatunek kosmopolityczny o nieznanym pierwotnym rozsiedleniu, występujący przede wszystkim na wybrzeżach morskich; może przenikać w głąb lądu wzdłuż dużych rzek. Śródlądowe stanowiska wymagają jednak potwierdzenia i sprawdzenia, ze względu na dużą możliwość pomyłki w oz-

naczeniu. Podawane przez TENENBAUMA (1913) stanowisko na Roztoczu (Obroc ad Zwierzyniec) jest właśnie rezultatem błędnego oznaczenia okazów, należących w rzeczywistości do gatunku *Anogcodes ustulata* (FABR.); można to było stwierdzić dzięki zachowanej w zbiorach Instytutu Zoologii PAN w Warszawie kolekcji S. TENENBAUMA. Stwierdzono natomiast występowanie tego gatunku na dwóch innych stanowiskach w głębi kraju:

- Katowice, 15 VI 1944, 24 exx. leg. F. KIRSCH, zbiory Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu;
- Poznań, 7 VI 1981, 1 ex. w centrum miasta, w locie, leg. L. BUCHHOLZ.

Anogcodes seladonia (FABR.)

Submedyterraneński gatunek, rozpadający się w swoim areale na 4 podgatunki, z których dwa (ssp. *turcica* W. SCHM. i ssp. *austriaca* GANGLB.) występują w południowej części Europy Środkowej. Wykazany omyłkowo z Tatr (STARZYK, 1971) na podstawie błędnego oznaczenia *Anogcodes fulvicollis* (SCOP.). Znalezienie tego gatunku w Polsce jest mało prawdopodobne.

Ischnomera cinerascens (PAND.)

Rozsiedlony w Europie, na Kaukazie i w płn. Iraku gatunek, został niedawno wykazany z Polski (KUBISZ, 1989). Poniżej podano dwa jego stanowiska stwierdzone ostatnio, przy czym drugie z nich jest potwierdzeniem występowania tego gatunku również w płn.-zach. Polsce:

- Lipnik ad Przeworsk (UTM — EA 94), 15 IV 1989, 1 ex. w locie, leg. P. BABULA;
- Puszcza Bukowa ad Szczecin, Kołowo (VV 71), 10 VI 1987, 1 ex. czerpakiem z roślinności zielnej, leg. L. BUCHHOLZ.

Ischnomera cyanea (FABR.)

Gatunek ten, wydzielony przez DAHLGREN'a (1979) z *Ischnomera caerulea* (L.), nie jest uwzględniony w „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1987). Wykazany jak dotąd tylko z części Europy (LOHSE, 1982; ŠVIHLA, 1988), z pewnością jednak jest szerzej rozprzestrzeniony. Wydaje się, że na terenie Polski występuje o wiele częściej niż *I. caerulea*; wskazuje na to liczba okazów obu gatunków, znajdująca się w zbiorach. Ponieważ jeszcze do niedawna obu gatunków nie odróżniano od siebie, wszystkie stanowiska *I. caerulea* podane w „Katalogu Fauny Polski” wymagają weryfikacji. Poniżej podano pełny wykaz znanych autorowi stanowisk tego gatunku w Polsce:

- okolice Przemyśla, leg. T. TRELLA — wszystkie okazy znajdujące się

w zbiorach Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie;

- Wrocław, 2 exx. leg. G. POLENTZ, zbiory Uniwersytetu Wrocławskiego;
- Bardo Śląskie (XR 29), 26 IX 1933, 6 exx. leg. F. KIRSCH, zbiory Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu;
- Wzgórza Niemczańskie, 4 V 1984, 1 ex. leg. L. BOROWIEC;
- Bielinek nad Odrą (VU 46), 1983—1985, liczne okazy leg. L. BUCHHOLZ, D. IWAN, P. STACHOWIAK;
- Lubinka ad Tarnów (DA 92), 18 VI 1988, 1 ex. leg. M. PATRYKA;
- Lasowe ad Zwierzyniec (FB 40), 21 X 1986, 2 exx. leg. L. BUCHHOLZ;
- Stara Białowieża (FD 84), 7 VI 1988, 1 ex. leg. et coll. H. SZOŁTYS.

Ischnomera caerulea (L.)

Gatunek występujący w Europie i na Kaukazie, choć część stanowisk europejskich wymaga weryfikacji z powodów podanych wyżej. W pracy KUBISZA (1989) przedstawiono budowę aparatu kopulacyjnego dwóch przedstawicieli rodzaju *Ischnomera* STEPH.: *I. cinerascens* i *I. cyanea* *). *Ischnomera caerulea* różni się od nich kształtem paramer i edeagusa (ryc. 1); od *I. cyanea* można ją również odróżnić po wyglądzie pazurków (ryc. 2). Stwierdzone przez autora stanowiska na terenie Polski to:

- Babia Góra (CV 99), 4 VII 1879, leg. M. RYBIŃSKI, zbiory ISEZ PAN w Krakowie;
- Wrocław: Widawa, 17 V 1989, 1 ex. leg. et coll. R. KRÓLIK; Psie Pole, 24 V 1989, 1 ex. leg. et coll. R. KRÓLIK; Wyspa Opatowska, 24 III 1990, 1 ex. leg. et coll. J. KANIA;
- Poznań-Dębina, 5—6 VI 1985, 3 exx. leg. M. BUNALSKI i M. CEJKO;
- Bielinek nad Odrą, 2 exx., 30 V 1984, leg. L. BUCHHOLZ, 1—3 VI 1985, leg. P. STACHOWIAK;
- Puszcza Niepołomska, 3 exx.: Ispina (DA 65), 14 VI 1987, leg. R. KRÓLIK; Stanisławice (DA 53), 29 V 1989, leg. P. SZWAŁKO; Niepołomska (DA 44), 24 V 1990, leg. D. KUBISZ.

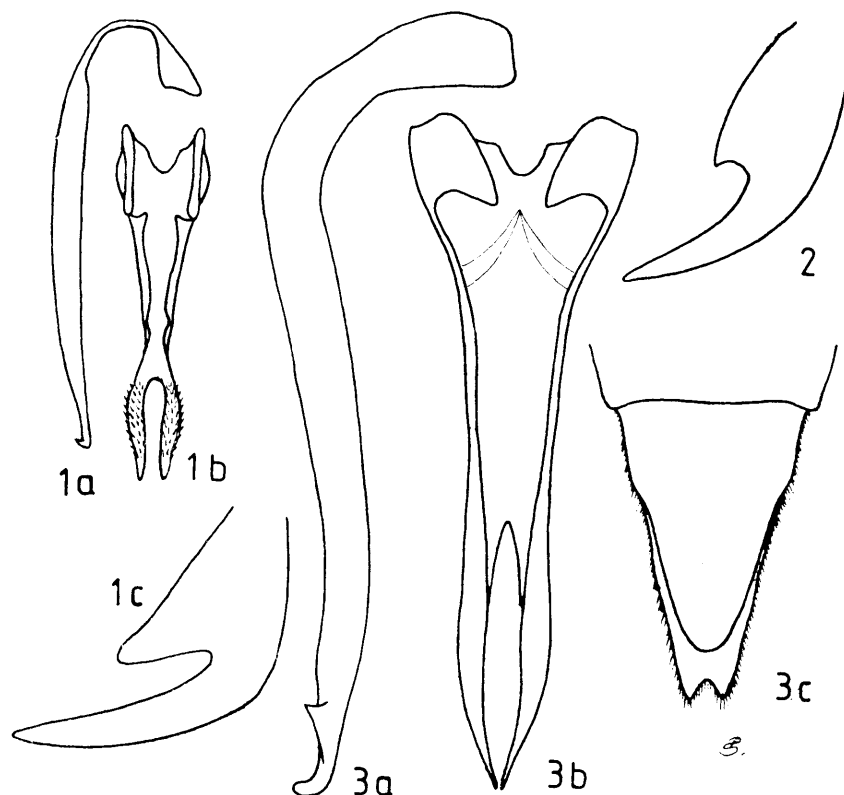
Oedemera croceicollis (GYLL.)

Gatunek europejski, występujący głównie na słonawiskowych stanowiskach nadmorskich i śródlądowych. Z Polski wykazywany na podstawie

*) Należy w tym miejscu sprostować błąd korektorski w opisie ryciny cytowanej pracy: zamiast *Ischnomera caerulea* powinno być *Ischnomera cyanea*.

starych danych z Pobrzeża Bałtyku i Pojezierza Pomorskiego. Nizej podano jedyne jak dotąd pewne stanowisko śródlądowe:

— Promno ad Poznań (XU 51), 22 VI 1975, 2 exx. leg. H. SZOŁTYS.

Ryc. 1—3, 1. *Ischnomera caerulea*: a — edeagus; b — paramery; c — pazurek stopy przedniej.
 2. *Ischnomera cybnea* — pazurek stopy przedniej.
 3. *Oedemera monticola*: a — edeagus; b — paramery; c — ostatni segment odwłokowy samicy (widok od spodu).

Oedemera cyanescens W. SCHM.

Gatunek występujący w Europie Południowo-Wschodniej i Azji Środkowej. Z Polski wykazany został tylko z Roztocza przez TENENBAUMA i FEJFERA (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1987). Stwierdzenie to opierało się na błędnym oznaczeniu *Oedemera lurida* (MARSH.) (kolekcja FEJFERA w zbiorach IZ PAN w Warszawie). W Polsce gatunek ten z całą pewnością nie występuje, a z uwagi na obszar rozsiedlenia znalezienie go w kraju jest mało prawdopodobne.

Oedemera laticollis SEIDL.

Znany z Europy, Syberii i Kaukazu gatunek, na zachód sięgający do Węgier, Austrii, Czechosłowacji i Polski. W naszym kraju stwierdzony niedawno (BOROWIEC, 1986) na terenie Niecki Nidziańskiej. Z uwagi na znaczne podobieństwo do *Oedemera lurida*, jednego z trzech najpospolitszych krajowych *Oedemeridae*, rozsiedlenie tego gatunku w naszym kraju jest trudne w chwili obecnej do ustalenia. Należy przypuszczać, że występuje przynajmniej w południowej części kraju, w tym również w górach (autor posiada okaz z Tatr słowackich). Dwa nowe stanowiska tego gatunku to:

- Tarnów—Chyszów (DA 94), 1 VIII 1942, leg. S. STOBIECKI, zbiory ISEZ PAN w Krakowie;
- Góry Pieprzowe ad Sandomierz (EB 51), 14 V 1988 i 10 VI 1990, 5 exx. 5 exx. czerpakiem na trawiastych stokach poza rezerwatem, leg. D. KUBISZ.

Oedemera monticola ŠVIHLA

Gatunek opisany z gór Europy Środkowej (ŠVIHLA, 1978), nie wykazywany dotąd z terenu Polski. Zewnętrznie bardzo podobny do pospolitej *Oedemera virescens* (L.), różni się od niej jednak wyraźnie budową aparatu kopolacyjnego samców i kształtem ostatniego segmentu odwłokowego samic (ryc. 3). Choć gatunek ten jest niewątpliwie rzadszy od *Oe. virescens* należy się jednak spodziewać jego występowania (oprócz podanych niżej stanowisk) w całych polskich Karpatach i Sudetach, występuje bowiem po ich słowackiej i czeskiej stronie, a także na Ukrainie. Stwierdzone stanowiska to:

- Tatry: Wąwóz Kraków (DV 15), 8 VI 1986, 4 exx. leg. L. BUCHHOLZ;
- Bieszczady: Połonina Wetlińska (FV 14), 1981—1989, liczne exx. leg. K. LUBECKI, T. WOJAS; Rajskie nad Sanem (FV 06), 5 VII 1981, 1 ex. leg. K. LUBECKI; Ustrzyki Górne (FV 23), 5 VII 1986, 1 ex. leg. L. BUCHHOLZ.

Podsumowując zawarte w tej pracy informacje należy stwierdzić, że spośród podawanych w „Katalogu Fauny Polski” 22 gatunków występujących w Polsce *Oedemeridae*, dwa (*A. seladonia* i *Oe. cyanescens*) należy skreślić z tej listy jako dotychczas nie stwierdzone. Dodając jednak gatunki ostatnio wykazane możemy uznać, że w Polsce występują 24 gatunki z tej rodziny. Trzy z nich jednak: *Ditylus laevis* (FABR.), *Anogcodes ruficollis* (FABR.) i *Oedemera tristis* W. SCHM., nie poławiane od początków naszego wieku, wymagają potwierdzenia nowymi danymi.

Pragnę serdecznie podziękować Osobom wymienionym w tekście, a w szczególności koledze LECHOWI BUCHHOLZOWI, za przekazane okazy oraz Pracownikom wymienionych instytucji za udostępnienie zbiorów.

PIŚMIENICTWO

- BOROWIEC L., 1986: *Oedemera laticollis* SEIDLITZ, 1899 (Coleoptera, Oedemeridae) nowy gatunek chrząszcza dla fauny Polski. Prz. Zool., **30**: 67—69.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1987: Chrząszcze-Coleoptera; Cucujoidea cz. 3. Kat. Fauny Pol., cz. XXIII, t. **14**: 1—309.
- DAHLGREN G., 1979: *Ischnomera (Asclera) coerulea (cyanea)* auct., eine Doppelart (Col. Oedemeridae). Mitt. Ent. Ges. Basel, **29**: 64—66.
- KUBISZ D., 1989: *Ischnomera cinerascens* (PANDELLÉ, 1867) (Coleoptera, Oedemeridae) — nowy dla fauny Polski gatunek chrząszcza. Prz. Zool., **33**: 97—99.
- LOHSE G.A., 1982: 13. Nachtrag zum Verzeichnis der mitteleuropäischen Käfer. Entom. Blätter, **78**, 2—3: 115—126.
- STARZYK J. R., 1971: Wstępne badania nad ekologią populacji antofilnych *Cerambycidae* (Coleoptera) w Tatrzańskim Parku Narodowym. Acta Agr. Silv. S.S., **10**: 97—126.
- ŠVIHLA V., 1978: Two new *Oedemera* species from Europe (Coleoptera, Oedemeridae). Acta Ent. Bohemoslov., **78**: 35—41.
- ŠVIHLA V., 1985: Revision of the generic classification of the Old World *Oedemeridae* (Coleoptera). Acta Mus. Nat. Pragae, 3—4: 141—238.
- ŠVIHLA V., 1988: Revision of *Ischnomera* species from the western Palaearctic (Coleoptera, Oedemeridae). Acta Ent. Bohemoslov., **85**: 205—222.
- TENENBAUM S., 1913: Chrząszcze (Coleoptera) zebrane w Ordynacji Zamojskiej w gub. Lubelskiej. Pam. Fizyogr., **21**, III: 1—72.

Stan badań nad mrokawkowatymi — *Nycteribiidae*
(*Diptera*, *Pupipara*) w Polsce, z przeglądem gatunków
i stanowisk ich występowania.

The state of research on bat flies — *Nycteribiidae* (*Diptera*, *Pupipara*) in
Poland, with a survey of species and their localities

ANDRZEJ NOWOSAD

Zakład Zoologii Systematycznej UAM, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań

ABSTRACT. The work reviews the present state of research on the *Nycteribiidae* fauna in Poland. The discussion covers the distribution of 6 recorded species (*Nycteribia* (*N.*) *kolenatii*, *N.* (*N.*) *latreilii*, *N.* (*A.*) *vezata*, *Basilina* *nana*, *B.* *italica*, *Penicillidia* *monoceros*) and 3 species whose occurrence in the country is dubious (*N.* (*N.*) *schmidti*, *B.* *nattereri*, *P.* *dufourii*), and gives an evaluation of bibliographical data.

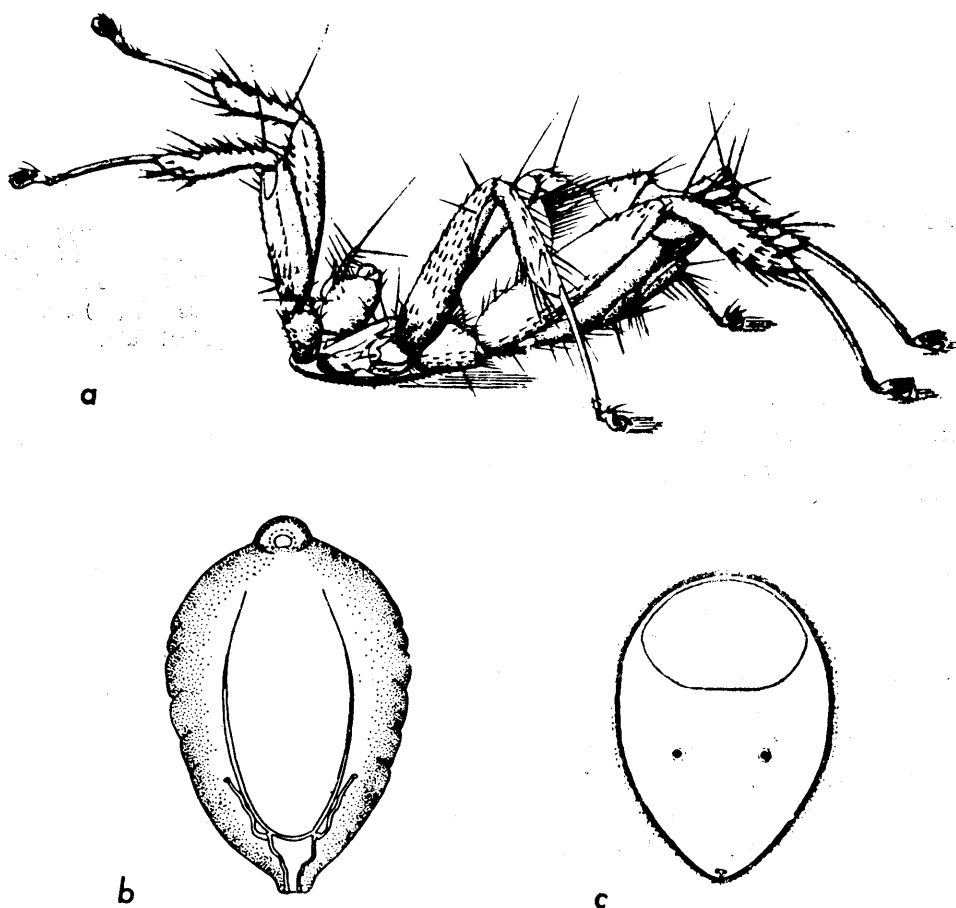
Mrokawkowate (*Nycteribiidae*), to niewielkie (1,5—5 mm), bezskrzydłe muchówki, pasożytujące na nietoperzach. Mają grzbietowobrzusznie spłaszczone ciało, rozszerzony tułów, wydłużone i zaopatrzone w mocne pazurki odnóży oraz pseudosegmentację na udach (zwiększającą giętkość odnóży). Oczy są mocno zredukowane lub ich brak. Bezgłowe larwy przebywają w macicy matki. Samica rodzi larwy w ich ostatnim — trzecim stadium rozwoju. Larwy natychmiast zapoczwarczają się. Puparium całkowicie zachowuje kształt ciała larwy. W przedniej części puparium znajduje się, najczęściej półkoliste, operculum ograniczone szwem. W tylnej części leżą dwie pary przetchlinek (ryc. 1).

Dotychczas z Polski wykazano 9 gatunków mrokawek, w tym 6 gatunków, których występowanie nie budzi wątpliwości (tab. I). Stanowi to około 2—3% światowej fauny *Nycteribiidae*. W Czechosłowacji, gdzie badania nad mrokawkowatymi mają większe tradycje, znanych jest 10 gatunków.

Pierwsze fragmentaryczne wzmianki o występowaniu kilku gatunków mrokawkowatych na obszarze Polski znajdują się w pracach dotyczących Śląska i Beskidów (KOLENATI, 1863) oraz byłej niemieckiej prowincji Prus Wschodnich (SPEISER *, 1900, 1901, 1907). Doniesienia te mają cha-

* Dr P. SPEISER, entomolog niemiecki, radca sanitarny w Kaliningradzie. W latach 1892—1942 pracował w Kaliningradzie, Biskupicach, Olecku, Sierakowicach k. Kartuz i Sopocie.

rakter przyczynkowy i wymagają aktualizacji danych z powodu zmian, jakie nastąpiły w systematyce *Nycteribiidae*. W kilku przypadkach trudno ustalić, o jakich gatunkach się mówi. Badania te prowadzone były niesystematycznie, a sporo danych nie ma dokładnych identyfikacji miejscowości. Brakuje dokładnej lokalizacji stanowisk (np. Ostpreussen, Schlessien, Pemmeren), co nie pozwala nawet stwierdzić czy zebrane muchówki pochodzą z terenu naszego kraju.

Ryc. 1. Stadia rozwojowe mrokawkowatych: a — imago, *Stylidia biarticulata* ♀ widok z boku (wg THEODOR'a, 1967); b — III stadium larwalne, *Basilia hispida* (wg MARSHALL'a, 1970); c — puparium, *Nycteribia (N.) kolenatii* (wg HURKI, 1980).

W ramach serii „Klucze do oznaczania owadów Polski” ukazała się praca KOZŁOWSKIEGO (1956), poświęcona *Nycteribiidae*. Praca ta powtarza dane SPEISER'a (1901), dotyczące występowania mrokawkowatych w Polsce i operuje bardzo ogólnikowymi informacjami o stanowiskach (np. Śląsk, Mazury, Polska). Z tekstu natomiast nie wynika, na jakich materiałach źródłowych oparte zostały te spostrzeżenia. Klucz KOZŁOWSKIEGO nie uwzględnia najnowszych zmian, jakie nastąpiły w systematyce *Nycteribiidae* i zawiera pewne błędy. Na przykład: podrodzaj *Listropoda* KOLENATI, 1857 (*Listropodia* {sic!} u KOZŁOWSKIEGO) to synonim *Nycteribia* LETREILLE, 1796, a podrodzaj *Celerepis* MONTAGU, 1808 to *Stylidia* WESTWOOD, 1840. Podgatunek *Nycteribia* (L.) *pedicularia* LATR. ssp. *biscutata* COLL. jest uważany obecnie za odrębny gatunek *Nycteribia* (N.) *latrellii* LEACH, 1817. *N. (N.) blainvillei* (LEACH) to synonimy *Stylidia ingra* (THEODOR et MOSCONA, 1954). Błędne jest także traktowanie *N. (N.) vexata* WESTW., *N. (N.) bechsteini* KOL. i *N. (C.) ercolani* ROND. jako odrębnych gatunków. W rzeczywistości chodzi o jeden gatunek *N. (A.) vexata* WESTWOOD, 1835. W kluczu nie uwzględniono najliczniej w Polsce występującego gatunku *N. (N.) kolenatii* THEODOR et MOSCONA (dawniej *N. (L.) blasi* KOL.), mimo, że jego wyróżnienie nastąpiło przed ukazaniem się klucza. Są również błędy w opisach cech morfologicznych gatunków, utrudniające prawidłowe oznaczanie. Z tych to prawdopodobnie powodów opracowanie KOZŁOWSKIEGO jest rzadko cytowane w literaturze krajowej i zagranicznej.

Pierwsze dane o znaczeniu faunistycznym podaje dopiero SKURATOWICZ, który zapoczątkował nowy rozdział badań nad pasożytami zewnętrznymi kręgowców stałocieplnych w Polsce, w tym również nietoperzy. Badania te zaowocowały dwiema, istotnymi w naszej literaturze, pracami o pasożytniczych muchówkach z rodziny *Nycteribiidae* (SKURATOWICZ, 1962, 1968). Prace te zawierają między innymi dane o występowaniu dwóch bardzo rzadkich gatunków mrokawkowatych *N. (N.) latrellii* i *Basilis italyca*, których dotychczas nie udało się zebrać powtórnie. Pod kierunkiem profesora SKURATOWICZA wykonano dwie prace dyplomowe poświęcone *Nycteribiidae* (SZCZOTKA, in lit.; NOWOSAD in lit.).

Na Dolnym Śląsku *Nycteribiidae* badał HAITLINGER (1978). Praca ta dotyczy nie tylko zagadnień faunistycznych, ale także uwzględnia pewne aspekty biologii i ekologii mrokawek.

Badania nad mrokawkowatymi prowadził również autor (NOWOSAD, 1973, 1974, 1975, 1987), który jedną ze swych prac poświęcił pasożytniczemu gatunkowi grzyba atakującego te muchówki (1973).

W obszernych monografiach *Nycteribiidae* Czechosłowacji (HURKA, 1964, 1980) znajdują się także wzmianki o występowaniu niektórych gatun-

ków mrokawkowatych w Polsce. Ponadto dane z tych prac mogą również służyć jako materiały porównawcze dla badaczy polskich.

Przegląd gatunków

Nycteribia (N.) kolenatii THEODOR et MOSCONA

Najlichnieszy przedstawiciel mrokawkowatych w naszym kraju (tab. I). Stwierdzony dotychczas na 33 stanowiskach * — VV71 Szczecin; WS15 Leśna; WS36 Płuczki Dolne, WS46 Lwówek Śląski; WS64 Wojcieszów Górny; WS68 Chojnów; WS74 Świny; WS75 Chełmiec; WS93 Książ; WU30 Kaława, Wysoka, Nietoperek; WU79 Strzalin; WV00 Stargard Szczeciński; XR39 Złoty Stok; XS10 Srebrna Góra; XS17 Szczepanów; XS46 Wrocław; XT23 Gierłachowo; XT30 Żmigród; XU20 Poznań; XU21 Poznań-Golecin; XU30 Poznań-Starołęka, Poznań-Malta; XU31 Poznań-Cytadela; CB72 Olsztyn; CB82 Złoty Potok; CC09 Bieniszew; DB94 Bodzentyn; DD80 Czosnów; EB69 Puławy; FA11 Krasiczyn; FA39 Górecko Kościelne (ryc. 2) — z 6 gatunków nietoperzy. Rozprzestrzeniony w całej Polsce, zgodnie zresztą z występowaniem głównego żywiciela, *Myotis daubentoni* (KUHL). Na nietoperzach występuje najczęściej w większej liczbie osobników. W Czechosłowacji również liczny tylko w Czechach. Na Morawach pojedynczy, w Słowacji rzadki (HURKA, 1964, 1980).

Nycteribia (N.) latreillii (LEACH)

W Polsce gatunek nieliczny i bardzo rzadki (tab. I). Stwierdzony dotychczas tylko przez SKURATOWICZA (1962, 1968) zaledwie na dwóch stanowiskach — CB72 Olsztyn i FA11 Krasiczyn (ryc. 2) z jednego gatunku nietoperza, *M. myotis* (BORKHAUSEN), który razem z nie występującym w Polsce *M. blythi oxygnathus* (MONTICELLI) należą do głównych żywicieli tej muchówki. W Czechosłowacji notowany na całym obszarze, ale wyraźnie liczniejszy w Słowacji (HURKA, 1964, 1980).

Nycteribia (A.) vexata WESTWOOD

Gatunek zachodniopalearktyczny. W Polsce, podobnie jak gatunek poprzedni, występuje nielicznie i bardzo rzadko. Zebrany dotąd z trzech stanowisk — CB72 Olsztyn; XR39 Złoty Stok; FA11 Krasiczyn (ryc. 2) — z jednego gatunku nietoperza, *M. myotis*. Stanowisko z Mazur (KOZŁOWSKI, 1956) wątpliwe, ze względu na rozmieszczenie w Polsce głównego żywiciela tej muchówki, nocka dużego (RUPRECHT, 1983). W Czechosłowacji zna-

* Przed nazwami miejscowości podano kwadraty siatki UTM

ny z całego obszaru. W niektórych regionach nawet liczniejszy od *N. (N.) latreillii* (HURKA, 1964, 1980).

Basilina nana THEODOR et MOSCONA

Rozprzestrzenienie w świecie jeszcze niewystarczająco poznane. Gatunek nieliczny i rzadki. Znany zaledwie z pięciu stanowisk, z których rezerwat nietoperzy „Nietoperek” (rejon Wysoka) jest najdalej na północny-zachód wysuniętym miejscem występowania tej muchówki w Polsce — WS64 Wojcieszów Górny; WS75 Piotrowice; WU30 Wysoka; XS01 Walim; FA11 Krasieczyn (ryc. 2). Pasożytuje głównie na *M. bechsteini* (KUHL). W Czechosłowacji stwierdzony na 22 rozproszonych stanowiskach (HURKA, 1964, 1980).

Basilina italica THEODOR

Najrzadszy gatunek wśród krajowych mrokawkowatych. W Polsce znany dotychczas tylko z jednego stanowiska w Tatrach DV15; (ryc. 2). Głównym żywicielem jest *M. mystacinus* (KUHL.) W Czechosłowacji podawany z jednego stanowiska w Słowacji (HURKA, 1964, 1980).

Penicillidia monoceros SPEISER

Gatunek borealny. W Polsce nieliczny i rzadki (tab. I). Notowany dotychczas z 14 stanowisk — WS64 Wojcieszów; WS75 Chełmiec; WS93 Książ; WU30 Kaława, Wysoka, Nietoperek; WU79 Strzeliny; XR19 Kłodzko; XS17 Szczepanów; XU 30 Poznań-Starołęka; XU31 Poznań-Cytadela; CB82 Złoty Potok; DD80 Czosnów; EB69 Puławy (ryc. 2). Podawany z czterech gatunków nietoperzy. Głównym żywicielem jest *M. daubentoni*. W materiale z Polski przeważają samice. W Czechosłowacji, przez którą przebiega prawdopodobnie południowa granica zasięgu tego gatunku, w ogóle nie znaleziono samców. Gatunek ten najczęściej poławiano jesienią i zimą (74% zebranych osobników); w lecie nie był rejestrowany.

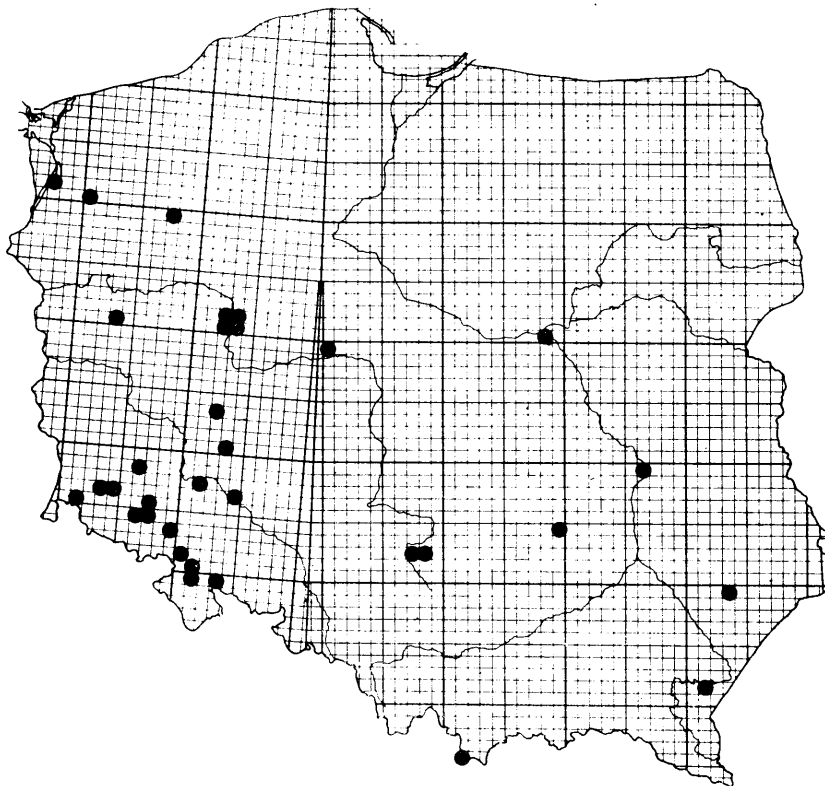
Gatunki, których występowanie w Polsce jest wątpliwe to:

Nycteribia (N.) schmidlii SCHINER

SPEISER (1901, 1907) podaje stanowiska *N. (L.) blasii* KOL. na Pomorzu w Borach Tucholskich i na Śląsku. Trudno ustalić czy dane te odnoszą się do *N. (N.) schmidlii* (synonim *N. (L.) blasii* KOL., 1856) czy do *N. (N.) kolenatii* (synonim *N. (L.) blasii* KOL., 1863), co wydaje się bardziej prawdopodobne. W Czechosłowacji stwierdzony tylko na południu Słowacji (HURKA, 1964, 1980).

Basilia nattereri (KOLENATI)

SPEISER (1901) wymienia ten gatunek ze Śląska, nie uściślając miejsca zbioru. Niewykluczone, że dane te dotyczą *B. nana* THEOOR et MOSCONA, 1954, wyróżnionego z grupy osobników zaliczanych uprzednio do *B. nattereri*. Głównym żywicielem tej muchówki jest prawdopodobnie *M. nattereri* (KUHL.). W Czechosłowacji gatunek ten nie został stwierdzony. Tylko KOLENATI wymienia go ogólnikowo z Moraw i Śląska (HURKA, 1964, 1980), ale podobnie jak w przypadku Polski, dane te są bardzo wątpliwe i dotychczas nie potwierdzone.

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk *Nycteribiidae* w Polsce na siatce UTM o 10-kilometrowych kwadratach.

Penicillidia dufourii (WESTWOOD)

Gatunek palearktyczny. Wymieniany ogólnikowo ze Śląska i Beskidów (KOLENATI, 1863; SPEISER, 1901) oraz z Kłodzka (HURKA, 1964). Z uwagi na fakt, że Polska stanowi północną granicę zasięgu tego gatunku, jego występowanie w naszym kraju wymaga potwierdzenia. W Czechosło-

wacji znany z 25 rozproszonych stanowisk. Najliczniejszy w Słowacji (HURKA, 1964, 1980).

Dotychczas najdokładniej poznana jest fauna *Nycteribiidae* Polski południowo-zachodniej, a zwłaszcza Dolnego Śląska (ryc. 2). Stąd też pochodzą najbogatsze materiały. *Nycteribiidae* innych regionów kraju badane były najwyżej fragmentarycznie. Badań nie prowadzono na obszarach górskich (w Tatrach, Pieninach, Bieszczadach), gdzie można spodziewać się znalezienia nowych dla Polski gatunków.

Tabela I. Zestawienie mrokawkowatych zebranych w Polsce

Atutor	Liczba osobników						
	SKURA-TOWICZ		NOWOSAD		HAI-TLINGER	Razem	‰
	1962	1968	1974	1987	1978		
1. <i>Nycteribia kolenatii</i>	197	100	175	623	493	1588	96,7
2. <i>Nycteribia latreillii</i>	1	1	—	—	—	2	0,1
3. <i>Nycteribia vexata</i>	1	1	—	—	1	3	0,2
4. <i>Basilina nana</i>	1	—	—	15	9	25	1,5
5. <i>Basilina italica</i>	—	1	—	—	—	1	0,1
6. <i>Penicillidia monoceros</i>	1	2	2	13	5	23	1,4
Razem	201	105	177	651	508	1642	100,0

Nie dysponujemy obecnie w Polsce żadnym dobrym kluczem do oznaczania *Nycteribiidae*. Nikły stopień poznania *Nycteribiidae* Polski rzutuje także na ogólną znajomość ich rozmieszczenia w Europie. Utrudnia przede wszystkim wyznaczenie zasięgów tych gatunków, których granice przebiegają w naszym kraju. Brakuje danych o muchówkach pasożytujących na nietoperzach tzw. dziuplowych. Niewystarczająco dobrze poznane są mrokawkowate żyjące na podkowiec małym, *Rhinolophus hipposideros* (BECHSTEIN), na którym można spodziewać się najwięcej gatunków nowych dla fauny Polski. Nie dysponujemy jakimkolwiek większym opracowaniem mrokawkowatych w ujęciu biologicznym i ekologicznym. Jedynie dwie prace sygnalizują zagadnienia dynamiki ilościowej gatunków (NOWOSAD, 1974; HAITLINGER, 1978).

Brak dostatecznej liczby specjalistów to jedna z podstawowych trudności w realizacji badań. Po śmierci profesora SURATOWICZA, nad mrokwakowatymi w naszym kraju pracuje dwóch specjalistów (w Zakładzie Zoologii Systematycznej UAM w Poznaniu i w Katedrze Zoologii AR we Wrocławiu). Warto, aby do badań nad *Nycteribiidae*, opartych na wspólnie opracowanym programie, aktywnie włączyli się i inni badacze, a zwłaszcza teriolodzy i chiropterolodzy. Nawet najmniejsze i fragmentaryczne dane, przy tak trudnej, ze względu na sposób pozyskiwania materiału grupie owadów i takim stanie zbadania, są cenne i powinny trafić na łamy czasopism naukowych.

PIŚMIENNICTWO

- HAITLINGER R., 1978: Pasożyty zewnętrzne nietoperzy Dolnego Śląska II. *Nycteribiidae* (Diptera) Wiad. parazyt., 24: 467—474.
- HURKA K., 1964: Distribution, bionomy and ecology of the European bat flies with special regard to the Czechoslovak fauna (*Dip.*, *Nycteribiidae*). Acta Univ. Carol., Biol., 3: 167—234.
- HURKA K., 1980: Čeled *Nycteribiidae* — Muchulovití. In: Fauna ČSSR. 22. Krevsající mouchy a stíečci — *Diptera* (red. M. CHVÁLA). Praha: 479—509.
- KOLENATI F. A., 1856: Die Parasiten der Chiropteren. Brno. ss. 51.
- KOLENATI F. A., 1863: Beitrage zur Kenntnis der Phtiriomyiarien. Hor. Soc. Ent. Ross., 2: 1—109.
- KOZŁOWSKI S., 1956: Muchówki — *Diptera*, *Hippoboscidae* i *Nycteribiidae*, „Klucze do oznaczania owadów Polski cz. XXVIII, z 77, 78: 1—30.
- MARSHALL A. G., 1970: The life cycle of *Basilia hispida* THEODOR, 1967 (*Diptera*: *Nycteribiidae*) in Malaysia. Parasitology, 61: 1—18.
- NOWOSAD A., in lit. Badania nad fauną mrokwak *Nycteribiidae* (*Diptera*, *Pupipara*). 1972. Maszynopis, Bibl. UAM Poznań.
- NOWOSAD A., 1973: *Arthrorhynchus nycteribiae* (PEYRITSCH) THAXTER (*Ascomycetes*, *Laboulbeniales*) w Polsce. Pol. Pismo Ent., 43: 423—430.
- NOWOSAD A., 1974: *Nycteribia kolenatii* THEODOR et MOSCONA i *Penicillidia monoceros* SPEISER (*Nycteribiidae*, *Diptera*) w Polsce. Pol. Pismo Ent., 44: 559—569.
- NOWOSAD A., 1975: Badania nad zmiennością morfologiczną *Nycteribia kolenatii* THEODOR et MOSCONA (*Nycteribiidae*, *Diptera*) w Polsce. Pol. Pismo Ent., 45: 239—249.
- NOWOSAD A., 1987: Materiały do znajomości *Nycteribiidae* (*Diptera*, *Pupipara*) Polski zachodniej i północno-zachodniej. Pol. Pismo Ent., 57: 263—276.
- RUPRECHT A. L., 1983: *Chiroptera*. In: Atlas rozmieszczenia ssaków w Polsce (red. Z. PUCEK i J. RACZYŃSKI). PWN, Warszawa: 62—82.

- SKURATOWICZ W., 1962: Przyczynek do znajomości *Nycteribiidae* (Diptera, Pupipara) Polski. *Fragm. Faun.*, **10**: 215—221.
- SKURATOWICZ W., 1968: Przyczynek do znajomości *Nycteribiidae* (Diptera, Pupipara) Polski. II. *Fragm. Faun.*, **15**: 51—56.
- SPEISER P., 1900: Ergänzungen zu CZWALINA' s „Neum Verzeichnis der Fliegen Ost- und Westpreussens”. *Aug. Z. Ent.* **5**: 276—279.
- SPEISER P., 1901: Über die Nycteribiiden, Fledermansparasiten aus der Gruppe der pupiparen Dipteren. *Arch Naturgesch.*, **67**: 11—78.
- SPEISER P., 1907: Die Fledermäuse und ihre Schmarotzer. *Ber. Westpr. Bot. Zool. Ver.*, **29**: 15—24.
- SZCZOTKA Z., in lit.: Materiały do fauny pasożytów zewnętrznych nietoperzy (*Chiroptera*). 1960. Maszynopis, Bibl. UAM Poznań.
- THEODOR O., MOSCONA A., 1954: On bat parasites in Palestine. I. *Nycteribiidae*, *Streblidae*, *Hemiptera*, *Siphonaptera*. *Parasitology*, **44**: 157—245.
- THEODOR O., 1967: An illustrated catalogue of the Rothschild collection of *Nycteribiidae* (Diptera). *Brit. Mus. Publ.*, No. 655, London. ss. 506.

RECENZJE

M.D. ZEROVA, A.G. KOTENKO, L. JA. SEREGINA, V.I. TOLKANIC, 1989, *Entomofagi zelenoj dubovoj listovortki i neparnogo šelkopriada jugo-zapada evropejskoj časti SSSR*, Izdatelstvo „Naukova Dumka”, Kijiv, 200 ss., 67 ryc., 11 tabl.

Jest to pierwsze monograficzne wszechstronne opracowanie owadów-entomofagów głównych liściożernych szkodników dębu: zwojki zieloneczki *Tortrix viridana* L. i brudnicy nieparki *Lymantria dispar* L. Szkodniki te masowo występują w Polsce, zieloneczka atakuje najczęściej stare, pojedyncze dęby, a także drzewostany dębowe. Wykazuje tendencje do gradacji.

Materiały do omawianej książki zebrano w oparciu o hodowle entomofagów uzyskanych ze szkodników we wszystkich fazach ich rozwoju. Szkodniki pochodziły z dąbrów różnych typów, z terenów Ukrainy, Mołdawii, Białorusi i RSFSR. Entomofagi brudnicy nieparki odławiano także w sadach, na topolach, akacjach, olszach, brzożach i innych drzewach.

W publikacji podano szczegółowo gatunkowy skład entomofagów zwojki zieloneczki i brudnicy nieparki. Opracowano klucze do oznaczania entomofagów, podając zasięgi ich występowania, ekologię i efektywność w zwalczaniu żywicieli.

Książka, wydana pod redakcją E.N. SAVČENKO, jest przeznaczona dla entomologów, biologów, pracowników zajmujących się ochroną roślin, a także dla nauczycieli akademickich i studentów nauk biologicznych.

Na książkę składają się dwie części: ogólna i specjalistyczna. W części ogólnej omówiono bioekologię zwojki zieloneczki i brudnicy nieparki oraz ich parazytoidy i drapieżce. Spośród 12 rodzin pasożytniczych błonkówek pasożytujących na *T. viridana*, najbogatsza w gatunki jest rodzina gąsienicznikowatych *Ichneumonidae* (36 ga-

tunków), a wśród 5 rodzin owadów drapieżnych — rodzina mrówkowate *Formicidae* (7 gatunków). Ogółem podano 132 gatunki entomofagów zwójki zieloneczki. Z nich 87 należy do parazytoidów pierwszego rzędu: parazytoidy jaj — 1 gatunek, gąsienic — 75 gatunków, poczwarek — 11 gatunków. Parazytoidy drugiego rzędu to przeważnie *Chalcididae* — 17 gatunków i *Ichneumonidae* — 4 gatunki. Są też znane parazytoidy równocześnie I i II rzędu (7 gat.). Są to pojedyncze gatunki z rodzin: *Ichneumonidae*, *Eulophidae*, *Elasmidae*, *Torymidae* i *Pteromalidae*. Redukują one liczebność nie tylko gąsienic lub poczwarek zwójki, ale także atakują barylki pasożytniczych rączycowatych *Larvaevoridae* — parazytoida *T. viridana*. Autorzy wymieniają 16 gatunków owadów drapieżnych, które odżywiają się gąsienicami i poczwarkami zwójki zieloneczki. Najbardziej żarłoczne są biedronki. Zjadają one młode gąsienice zwójki. Oprócz owadów również pająki i ptaki odżywiają się gąsienicami i poczwarkami tego szkodnika. Ptaki, szczególnie gawrony i szpaki, potrafią zmniejszyć o połowę populację *T. viridana*.

W omówieniu brudnicy nieparki wymieniono 11 rodzin z 11 gatunkami parazytoidów, w tym 36 gatunków z rodziny *Ichneumonidae*. Z rodziny *Larvaevoridae* — 29 gatunków. W sumie podano 106 gatunków parazytoidów i 23 gatunki owadów drapieżnych. Około 100% populacji brudnicy nieparki zjadają ptaki: gawrony, kukułki, wilgi, wróble i sikorki. Polują one na wszystkie stadia rozwojowe szkodnika.

Część specjalistyczna zawiera klucze do oznaczania entomofagów *Tortrix viridana* i *Lymantria dispar*. Piśmiennictwo obejmuje 303 pozycje bibliograficzne. Umieszczono indeksy łacińskich i rosyjskich nazw entomofagów oraz łacińskie nazwy owadów-żywcicieli entomofagów. Bardzo liczne fotografie, doskonałe schematy i rysunki stanowią dodatkowy walor dzieła.

TADEUSZ KAŻMIERCZAK, Kraków

KRÓTKIE DONIESIENIA

3. *Polistichus connexus* (FOURCR.) (Coleoptera, Carabidae) na Śląsku Górnym

Polistichus connexus (FOURCR.) (Coleoptera, Carabidae) in the Upper Silesia (Poland).

Polistichus connexus jest gatunkiem palearktycznym, rozsiedlonym w północnej Afryce, południowej i zachodniej Europie, południowej części Europy Środkowej, a także w zachodniej Azji i Syberii. Jest to gatunek ciepłolubny (relikt ciepłego okresu polodowcowego), występujący w miejscach otwartych, nasłonecznionych, skąpo pokrytych roślinnością. W Polsce niezwykle rzadki — dotychczas znane były tylko 2 osobniki, znalezione w rejonie dolnej Nidy (Wyżyna Małopolska) („Katalog Fauny Polski”, cz. XXIII, t. 2). Wśród około 20 000 biegaczowatych, zebranych w pułapki Barbera przez panią BOŻENĘ SYPIEŃ z Instytutu Podstaw Inżynierii Środowiska PAN w Zabrze stwierdziłem 5 okazów *P. connexus*:

Zabrze—Biskupice: 21 V—4 VI 1980 „zwał” — 1 ex., 7—21 V 1982 „zwał” — 1 ex., 2—16 VII 1982 „zwał” — 2 exx., 16—30 VII 1982 „łaka” 1 ex. (det. W. CZECHOWSKI, col. IZ PAN, Warszawa).

Jak widać, wszystkie okazy pochodzą z tej samej miejscowości, w większości z hałdy kopalnianej („zwał”), „łaka” — to pobliskie paranaturalne środowisko kontrolne. Przeglądane przeze mnie materiały *Carabidae* ze stanowiska Zabrze—Biskupice — „zwał”, były dużo uboższe ilościowo i gatunkowo od zbiorów z innych hałd, w związku z czym udział *P. connexus* w tamtejszym zgrupowaniu biegaczowatych był dosyć wysoki. Musiały tam zatem panować swoiste warunki siedliskowe, korzystne dla tego gatunku, a niekorzystne dla innych gatunków *Carabidae*. Płaskie ciało *P. connexus* wskazuje, że jest to chrząszcz przystosowany do życia w ciasnych przestrzeniach — spękaniach gleby, szczelinach skalnych, rumoszu. Czyżby zwałowiska odpadów kopalnianych stawały się optymalnym środowiskiem zastępczym dla tego niezmiernie rzadkiego gatunku?

WOJCIECH CZECHOWSKI, Warszawa

4. *Pteroloma forsstroemii* (GYLL.) (Coleoptera, Silphidae) w Gorcach

Pteroloma forsstroemii (GYLL.) (Coleoptera, Silphidae) in Gorce Mts.

Ten borealno-górski gatunek, znany z Fennoskandii i z gór środkowej Europy, w Polsce notowany był w Tatrach i Sudetach. Większość danych o jego występowaniu w Polsce pochodzi sprzed 1939 roku. Imagines łowione bywają w miejscach wil-

gotnych, pod kamieniami i w ściółce, lokalnie, ale w miejscach pojawu w znacznych ilościach (według „Katalogu Fauny Polski”).

O ile stanowiska tatrzańskie i sudeckie znajdują potwierdzenie w materiale zebrany w ostatnich latach (między innymi J. PAWŁOWSKI, P. SZWAŁKO, T. WOJAS), to z Gorców gatunek ten nie był do tej pory wykazywany w piśmiennictwie. Tu po raz pierwszy znalazł go J. PAWŁOWSKI z Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie w maju 1970 roku, w obszarze źródłiskowym potoku Olszowego, wśród kamieni i mokrej ściółki na wysokości około 1100 m n.p.m. Autor zebrał w Gorcach dalsze dwa okazy 7 VI 1990 r. w dolinie rzeki Kamienicy, jeden w borze świerkowym, pod kamieniem, na wysokości około 1000 m n.p.m., a drugi na brzegu rzeki, pod kamieniem, na wysokości około 1100 m n.p.m.

TADEUSZ WOJAS, Kraków

5. Interesujące stanowiska niektórych gatunków *Aphodius* ILL. z podrodzaju *Chilothorax* MOTCH. (Coleoptera, Scarabaeidae) w Polsce

Intersting localities of some species of *Aphodius* ILL., subgenus *Chilothorax* MOTCH. (Coleoptera, Scarabaeidae) in Poland

Aphodius melanostictus W.L. SCHM.:

- Rogalin XT 39, 12—14 X 1984, leg. et coll. M. BUNALSKI, łęgi, w odchodach bydła i owiec, 5 exx.;
- Młodzikowice XT 57, 28 X 1984, leg. et coll. M. B., łęgi, w odchodach bydła, 2 exx.;
- Warszawa, 22 III 1977, leg. P. KRÓL, coll. M. B., lotnisko, w locie, 1 ex.;
- Góry Wysokie, distr. Sandomierz, 21 IX 1957, leg. B. BURAKOWSKI, coll. IZ PAN Warszawa et. M. B., 3 exx.;
- Krzyżanowice EB 17, 8 VII 1953, leg. M. MROCZKOWSKI, coll. IZ PAN W-wa et M. B., 5 exx.;
- Pińczów DA 69, 4 VII 1950, leg. R. BIELAWSKI, coll. IZ PAN W-wa 1 ex.

Aphodius pictus STURM.:

- Sulęcinek XT 57, 29 X 1988, leg. et coll. M. BUNALSKI et P. WYSOKI, pastwisko nadwarciańskie, w odchodach bydła, 28 exx.

Aphodius sticticus PANZ.:

- Poznań XU 30 i XU 31: Rogalin XT 39; okolice Obrzycka XU 04; okolice Koła CC 38; liczne okazy z różnymi datami, a ponadto: Bielinek n/Odrą VU 46, 21 IX 1985, leg. et coll. M. BUNALSKI, w odchodach dzika, 4 exx. i 20 VI 1988, ad lucem, 4 exx,
- okolice Ostrowca WU 56, 7 VI 1986, leg. J. KACZMAREK, coll. M. B.;
- Kazimierz Dolny EB 68, 6 IX 1953, leg. M. WĘGRZECKI, coll. IZ PAN W-wa et M. B., w odchodach bydła, 3 exx.;
- góra Tuł CA 30, 19—20 VI 1987, w odchodach bydła i owiec, leg et coll. M. B., 3 exx.

Aphodius tessulatus PAYK.:

- Krajkowo XT 38; Rogalin XT 39; Młodzikowice i Sulęcinek XT 67; Koło CC 38; liczne okazy z różnymi datami, leg. et coll. M. BUNALSKI.

MAREK BUNALSKI, Poznań

6. Interesująca obserwacja aktywnego drapieżnictwa u imago *Ampedus sanguineus* (L.) (Coleoptera, Elateridae)

An interesting observation of an active predation in imago *Ampedus sanguineus* (L.) (Coleoptera, Elateridae)

Fakultatywne, występujące wspólnie z fitofagią, drapieżnictwo wykazywane przez formy imaginalne przedstawicieli rodziny sprężykowatych, obserwowane było niejednokrotnie i zostało opisane. Osobiście wielokrotnie zjawisko to obserwowałem, zarówno w warunkach naturalnych jak i laboratoryjnych. Drapieżnictwo to ma charakter mało aktywny i polega na zjadaniu przez imagines *Elateridae* drobnych, słabo poruszających się owadów, przede wszystkim mszyc, a także jaj owadów (głównie motyli) złożonych na roślinach. Obserwacja, której dokonałem wspólnie z kolegą LECHEM BOROWCEM w dniu 8 VI 1988 roku w rezerwacie ścisłym „Czerkies” na terenie Roztoczańskiego Parku Narodowego, wydała mi się bardzo interesująca, gdyż zmienia w pewnym stopniu pogląd na formę drapieżnictwa reprezentowaną przez chrząszcze sprężykowatych. Zaobserwowałem imago *Ampedus sanguineus* (L.) siedzące w bezruchu na ściółce leśnej (dzień był ciepły i słoneczny). W odległości około 5 cm od chrząszcza, przysiadła na ściółce niewielkich rozmiarów muchówka z rodziny *Tipulidae*. W tym momencie chrząszcz lekko obrócił się, ustawiając się przodem do komarnicy, wysunął czułki do przodu i zaczął nimi wykonywać delikatne drgające ruchy. Upatrzona ofiara poruszała lekko skrzydłami i przemieszczała się w promieniu kilku centymetrów, głównie przy pomocy odnóży. Obserwowany *A. sanguineus* cały czas ustawiał się przodem do komarnicy. Po upływie kilkunastu sekund, w momencie gdy ofiara dość znacznie przybliżyła się do chrząszcza, ten z zaskakująco dużą szybkością podbiegł do komarnicy i chwycił ją żuwaczkami za bok odwłoka. Atak był bardzo aktywny i nieco podobny do ataku jaki stosują biegaczowate (*Carabidae*). Konsumpcja, polegająca prawdopodobnie na pobraniu tylko płynnej zawartości ciała ofiary, trwała kilka minut, po czym chrząszcz pozostawił martwą już komarnicę. Z pewnością, zaobserwowane aktywne drapieżnictwo występuje również u szeregu innych gatunków z rodziny *Elateridae*, a w szczególności u tych, u których trofizm larw skierowany jest ku pobieraniu pokarmu zwierzęcego (do tychże należą między innymi przedstawiciele rodzaju *Ampedus*). Dla potwierdzenia tego, niezbędne są wnikliwe obserwacje terenowe oraz wykonanie odpowiednich doświadczeń laboratoryjnych. Dokładniejsze poznanie trofizmu imagines poszczególnych gatunków *Elateridae*, pozwoliłoby na pełniejsze określenie ich biocenotycznej roli.

LECH BUCHHOLZ, Poznań

7. Nowe stanowiska *Agrilus derasofasciatus* LACORD. (Coleoptera, Buprestidae) w Polsce oraz uwagi o jego występowaniu

New records of *Agrilus derasofasciatus* LACORD. (Coleoptera, Buprestidae) with remarks on its occurrence in Poland

Gatunek ten, występujący najliczniej w basenie Morza Śródziemnego zaliczany jest tam do groźnych szkodników winnic. W Polsce był dotąd uznawany za wielką rzadkość; wykazywano go jedynie z pojedynczych stanowisk w czterech krainach.

Przeprowadzone ostatnio obserwacje zmuszają do zweryfikowania tych stwierdzeń i wskazują na szybkie rozprzestrzenianie się omawianego gatunku. Związane jest to niewątpliwie z upowszechnianiem się uprawy winorośli, szczególnie w południowej części kraju. W latach 1986—1990 stwierdzono występowanie *A. derasofasciatus* na wielu stanowiskach:

- Roztoka ad Zakliczyn (UTM—DA 82), leg. S. TABOR;
- Kraków (DA 24, DA 34), leg. D. KUBISZ, P. SZWAŁKO;
- Dąbrowa ad Kłaj (DA 43), Brzesko (DA 73), Tarnów (DA 94), Nowy Sącz (DV 79), Krośno (EA 50) — leg. P. SZWAŁKO.

Na ogół gatunek ten występował licznie; w czerwcu 1990 r. na jednym ze stanowisk w Krakowie naliczono w ciągu 15 minut ponad 50 osobników na jednym krzewie *Vitis vinifera* L. Należy spodziewać się dalszego rozprzestrzeniania tego gatunku, wkrótce może się on stać jednym z pospolitszych krajowych przedstawicieli rodzaju *Agrilus* DAHL, przynajmniej w Polsce południowej.

JERZY M. GUTOWSKI, Białowieża; PRZEMYSŁAW SZWAŁKO, Kraków

8. Nowe stanowiska niektórych rzadkich *Malachiidae* (Coleoptera) w Polsce.

New stands of some rare *Malachiidae* (Coleoptera) in Poland

Hypebaeus flavipes (FABR.) — Roztoczański Park Narodowy: rez. „Nart” (UTM—FB 40), 30 VI 1985, 1 ♀. Bardzo rzadko spotykany w Polsce, notowany głównie na podstawie danych z ubiegłego stulecia.

Charopus concolor (FABR.) — Beskid Niski: Barwinek (EV 57), 27 VI 1987, 1 ♂. W Polsce był notowany dotychczas tylko z Sudetów Zachodnich i Beskidu Zachodniego w oparciu o znaleziska z XIX wieku, a jego występowanie wymagało potwierdzenia.

Malachius scutellaris ER — Beskid Żywiecki: Skawica (DA 00), 24 VI 1984, 1 ♀. W Polsce występuje rzadko i sporadycznie.

Ebaeus appendiculatus ER. — Wyżyna Miechowska: rez. „Biała Góra” ad Tunel (DA 28), 22 VII 1985, 1 ♂. Występowanie tego gatunku w Polsce wymagało potwierdzenia, ponieważ dane o jego występowaniu nie były wiarygodne.

DANIEL KUBISZ, Kraków

9. Nowe stanowiska polskich Ciidae (Coleoptera)

New records of Polish Ciidae (Coleoptera)

Rodzina Ciidae jest w Polsce bardzo słabo poznana. Większość danych faunistycznych pochodzi sprzed ponad 50 lat, a ponieważ w grupie tej zaszły w ostatnich latach istotne zmiany taksonomiczne wydaje się celowe przytoczenie nowych stanowisk dla kilkunastu rzadszych gatunków. Układ gatunków i nazewnictwo według „Katalogu Fauny Polski”. Wszystkie okazy były łowione przez autora.

Octotemnus glabriculus (GYLLENHAL, 1827)

— Dolny Śląsk: Kotowice k. Wrocławia, 31 III 1990, 1 ex.; Muszkowice, VI 1990, 3 exx.
Nowy dla Dolnego Śląska.

Ropalodontus perforatus (GYLLENHAL, 1813)

— Bieszczady: Wielka Rawka, 15 VII 1981, 1 ex.
Nowy dla Bieszczadów.

Wagaicis wagai (WANKOWICZ, 1869)

— Puszcza Białowieska: Białowieża, 22 VII 1982, 1 ex.
Znany tylko z 3 południowych krain. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Sulcaxis fronticornis (PANZER, 1806)

— Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Miłicka, 19 VI 1982, 1 ex., 25 VII 1982, 4 exx.
— Dolny Śląsk: Kotowice k. Wrocławia, 31 III 1990, 3 exx., VI 1990, 2 exx.; Muszkowice, 16 VI 1990, 2 exx.
Z obu krain wykazany ostatni raz 80 lat temu.

Cis bidentatus (OLJVIER, 1970)

— Puszcza Białowieska: Białowieża, 25 VII 1982, 1 ex.
Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Cis boleti (SCOPOLI, 1763)

— Dolny Śląsk: Wrocław—Wojnów, 24 IX 1983, 6 ex., VI 1990, 2 exx.; Kotowice k. Wrocławia VI 1990, 2 exx.; Muszkowice, 16 VI 1990, 1 ex.
Jedynie doniesienie z Dolnego Śląska pochodzi z 1857 roku.

Cis castaneus MELLIÉ, 1849

— Góry Świętokrzyskie: Rezerwat Zamczysko, 20 V 1983, 1 ex.
Nowy dla Gór Świętokrzyskich.

Cis dentatus MELLIÉ, 1849

— Dolny Śląsk: Muszkowice, VI 1990, 4 exx.
Do tej pory wykazany pewnie tylko z Sudetów.

Cis fagi WALTZ, 1839

— Góry Świętokrzyskie: Rezerwat Zamczysko, 20 V 1983, 2 exx.
Nowy dla Gór Świętokrzyskich.

Cis fissicornis MELLIÉ, 1849

— Dolny Śląsk: Wrocław—Wojnów, VI 1990, 2 exx.; Kotowice k. Wrocławia, VI 1990, 1 ex.
Znany tylko z okolic Przemyśla. Nowy dla Dolnego Śląska.

Cis glabratus MELLIÉ, 1849

— Dolny Śląsk: Muszkowice, VI 1990, 2 exx.
Ostatni raz wykazany z Dolnego Śląska 80 lat temu.

Cis jacquemartii MELLIÉ, 1849

- Bieszczady: Wołosate, 6 VIII 1975, 3 exx.; Bukowe Berdo, 13 VIII 1975, 2 exx.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka, 25 VII—8 VIII 1989, 4 exx.
Nowy dla Bieszczadów i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Cis lineatocribratus MELLIÉ, 1849

- Bieszczady: Wołosate, 6 VIII 1975, 1 ex.
Nowy dla Bieszczadów.

Cis nitidus (FABRICIUS, 1792)

- Dolny Śląsk: Kotowice k. Wrocławia, 18 III 1990, 3 exx.; Wrocław—Mokry Dwór, VI 1990, 3 exx.; Wrocław—Wojnow, VI 1990, 1 ex.; Muszkowice, VI 1990, 1 ex.
- Wzgórza Trzebnickie: Ostrzeszów, 21 IV 1976, 1 ex.
- Góry Świętokrzyskie: Rezerwat Zamczysko, 20 V 1983, 1 ex.
Nowy dla Dolnego Śląska, Wzgórz Trzebnickich i Gór Świętokrzyskich.

Cis setiger MELLIÉ, 1849

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska; Ruda Milicka, 19 VI 1982, 1 ex., 14 V 1983, 2 exx.
- Dolny Śląsk: Muszkowice, VI 1990, 1 ex.
Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej. Z Dolnego Śląska podany 80 lat temu.

Ennearthron cornutum (GYLLENHAL, 1827)

- Puszcza Białowiecka: Białowieża, 22 VII 1982, 1 ex.
Nowy dla Puszczy Białowieckiej.

LECH BOROWIEC, Wrocław

10. Nowe dane o występowaniu w Polsce trzech gatunków *Chrysididae* (*Hymenoptera*)New records on the occurrence in Poland of three species of *Chrysididae* (*Hymenoptera*)

Hedychrum micans LUC. — Wyżyna Małopolska: rez. „Pieprzowe Góry” ad Sandomierza (EB 51), 10 VI 1990, 1 ♀. Gatunek o niedostatecznie poznanej rozsiadłości nie odróżniany dawniej od *H. nobile* (SCOP.). Z Polski wykazany dotąd tylko z Niziny Wielkopolskiej i Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej.

Hedychrum gerstaeckeri CHEVR. — Puszcza Białowiecka: Narewka ad Hajnówka (FD 85), 23 VII 1986, 1 ♂. Nie wykazany dotąd z północno-wschodniej Polski.

Chrysis bicolor LEP. — Podlasie: Kopna Góra ad Supraśl (FE 60), 23 VIII 1985, 1 ♀. Znany w Polsce dotąd z sześciu krain. Rozsiadłość poznana niedostatecznie; przez niektórych autorów uważany za podgatunek *Ch. succincta* L.

DANIEL KUBISZ, Kraków

KRONIKA ENTOMOLOGICZNA

Symposium „Workshop A. — Cecidomyiidae” na II Międzynarodowym Kongresie Dipterologii w Bratysławie, Czechosłowacja (27 VIII—1 IX 1990)

W ramach II Międzynarodowego Kongresu Dipterologii, który odbył się w dniach 27 sierpnia do 1 września 1990 r. w Bratysławie, zorganizowano spotkania robocze pod nazwą „Workshop”. Odbyły się 23 spotkania, oznaczone kolejnymi literami alfabetu, dotyczące poszczególnych rodzin muchówek. Jednym z tych spotkań był „Workshop” na temat pryszczarkowatych *Cecidomyiidae*. Spotkaniu przewodniczyli kolejno: dr E. SYLVEN (Szwecja) i dr P. GROVER (Indie). W trakcie spotkania wygłoszono 9 referatów:

Dr O. ROHFRITSCH z Institutu de Botanique, ULP w Strasbourgu (Francja) w referacie „Gall midge-host plant interaction: a general pattern” przedstawiła interakcje w układzie pryszczarek — roślina żywicielska.

R. L. LÖVGREN z Resistance Brooding Dep., Svalöf (Szwecja) wygłosiła referat „Gall midges as pests of *Salix* energy forests” na temat pryszczarków powodujących wyrośla między innymi *Rabdophaga maryginematorquens* na *Salix viminalis* w Szwecji i ich znaczenia gospodarczego.

Inż. P. KOLESIK z Research Institute of Plant Production w Piestanach (Czechosłowacja) w referacie „Distribution of *Contarinia lentis* ACZEL (Diptera, Cecidomyiidae) in Lentil fields” przedstawił roziedlenie pryszczarka *C. lentis* na plantacjach soczewicy.

Dr. M. SKUHRAVÁ z Instytutu Encyclopedy CAS w Pradze (Czechosłowacja) wygłosiła referat „A zoogeographical classification of the gall midge fauna of Slovakia (*Cecidomyiidae*, Diptera)”, w którym przedstawiła faunę pryszczarków Słowacji, obejmującą 350 gatunków stwierdzonych na 336 stanowiskach.

Następnie pisząca sprawozdanie w referacie „*Plemeliella abitina* SEITN. (Dipt., Cecidomyiidae) — a pest of Norway spruce seeds in Poland” przedstawiła wyniki badań dotyczących plemeliówką świerkówką — szkodnika nasion świerka pospolitego w Polsce.

R. TASTAS-DUQUE z University w Sztokholmie (Szwecja) w referacie „Sensilla and cuticular structures on the head of the mature larva of *Dicerura iridis* (KALTENBACH (*Cecidomyiidae*))” scharakteryzował morfologię i funkcjonowanie struktur czuciowych na głowie dorosłej larwy *D. iridis*.

Dr E. SYLVEN ze Swedish Museum of Natural History (Szwecja), współautor referatu „Adaptation as indicated by female abdominal features in *Oligotrophini* (*Cecidomyiidae*)” przedstawił budowę odwłoka samic *Oligotrophini*, w aspekcie filogenetycznym.

Prof. J. YUKAWA z Kagoshima University (Japonia) w referacie „Possibility of sympatric speciation in gall midges” omówił możliwość specjacji sympatrycznej u przyszczarków na przykładzie *Daphnephila machilicola*.

Dr R. GAGNÉ z US National Museum w Waszyngtonie (USA) wygłosił referat „The Hessian fly in Marocco (*Diptera: Cecidomyiidae*)”, podkreślając, że mucha heska *Mayetiola destructor* na terenie Maroka zasiedla prawie wyłącznie pszenicę, natomiast *M. mimeuri* — jęczmień.

Referaty były uzupełniane przezroczami. Po każdym referacie toczyła się dyskusja. Spotkanie to należy uznać za bardzo udane, wnoszące wiele nowego do wiedzy o przyszczarkach.

Dr. M. SKUHRAVÁ zorganizowała również wycieczkę w „Małe Karpaty”. Na stanowiskach: Baba, Borovice i Pernak zaznajomiła uczestników z bogactwem fauny wyrosłosprawców. Wycieczka połączona ze zbieraniem interesujących wyrosli przy wspaniałej pogodzie, niewątpliwie była miłym i pożytecznym akcentem spotkania.

MAŁGORZATA SKRZYPCZYŃSKA, Kraków

XIII Sympozjum Sekcji Lepidopterologicznej PTE. Puszczykowo 15—16 IX 1990

W dniach 15—16 września 1990 r. w Puszczykowie na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego, odbyło się XIII Sympozjum Sekcji Lepidopterologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

Od VIII Sympozjum Sekcji, które odbyło się w Spale i którego dotyczyło ostatnie sprawozdanie zamieszczone w „Wiadomościach Entomologicznych”, odbyły się cztery następujące sympozja: IX w Lesku w Bieszczadach — 1986, X w Bolesławowie k. Stronia Śl. — 1987, XI w Wilkasach k. Giżycka — 1988, XII w Warszawie — 1989.

Omawiane XIII Sympozjum — jak już wspomniano — odbyło się w Puszczykowie w gościnnym Ośrodku Szkoleniowo-Wypoczynkowym Lasów Państwowych. Wzięło w nim udział 29 lepidopterologów z całego kraju. Tematykę wiodącą sympozjum stanowiły zagadnienia związane ze sposobami i możliwościami prowadzenia badań lepidopterologicznych w Polsce. Powodem podjęcia tej tematyki były narastające trudności i coraz częściej występujące przeszkody i zahamowania w podejmowaniu wspólnych badań nad motylami, dotyczące szczególnie pewnych kręgów lepidopterologów nieprofesjonalistów.

W programie sympozjum jeden dzień przeznaczono na obrady i dyskusję na temat wiodący, drugi dzień — na wycieczkę po najciekawszych biotopach Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Otwierając obrady Sympozjum wszystkich uczestników powitał przewodniczący Sekcji dr JANUSZ NOWACKI, a następnie przekazał przewodnictwo obrad dr. JAROSŁAWOWI BUSZKO. W tej części sympozjum wystąpiło 8 lepidopterologów przedstawiających zgadnienia dotyczące głównie faunistyki motyli na terenie Polski.

W przerwie obiadowej uczestnicy sympozjum zwiedzili ekspozycję przedstawioną w Muzeum Przyrodniczym WPN, o której, szczególnie w części entomologicznej, wypowiedzieli się z dużą dezaprobatą.

Obradom popołudniowym przewodniczył dr JANUSZ NOWACKI. Przedstawiono 4 interesujące referaty, po czym rozpoczęto długotrwałą i burzliwą dyskusję, dotyczącą głównie zagadnień wiodących symposium. Poruszono w niej zagadnienia poprawności naukowej badań prowadzonych nad motylami przez nieprofesjonalistów oraz związanymi z tym trudnościami spowodowanymi brakami literatury, występującymi na krajowym rynku wydawniczym. Podjęto także zagadnienia etyki w działaniach lepidopterologów, zwrócono uwagę szczególnie, na niestety często obserwowane — nieetyczne postępowanie zbieraczy w stosunku do zbieranych motyli oraz ich naturalnych środowisk.

Przewodniczący Sekcji wystąpił z propozycją objęcia prawną ochroną wszystkich motyli dziennych w Polsce, za wyjątkiem gatunków szkodliwych w agrocenozach. Jednocześnie wprowadzić możliwość odłowu wyłącznie dla lepidopterologów licencjonowanych przez PTE, których działaniu przyświecałyby pobudki naukowe, a materiał byłby gromadzony w sposób pozwalający na jego naukowe wykorzystanie i udostępniany byłby bez przeszkód osobom zainteresowanym, zajmującym się daną grupą motyli. Propozycja ta dołała przysłowiowej „oliwy” do ognia dyskusji. Dopiero wspólna uroczysta kolacja oraz spotkanie towarzyskie przy ognisku umożliwiły uzgodnienie wielu rozbieżnych poglądów, zarówno na działalność sekcji jak i problemy dotyczące ochrony podmiotu badań lepidopterologicznych w Polsce.

Drugiego dnia Symposium odbyła się wycieczka w najciekawsze tereny WPN, którą prowadził mgr EDWARD BARANIAK. Program wycieczki nie został jednak w pełni zrealizowany ze względu na silny deszcz.

Symposium upłynęło w atmosferze koleżeńskej współpracy, dając możliwość, wymiany informacji i doświadczeń szczególnie w ciekawych i długich dyskusjach kularowych.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

WARUNKI PRENUMERATY. SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób nie będących członkami PTE prowadzi Redakcja. Wpłaty na rok 1991 przyjmowane są do końca I kwartału na konto:

PTE Oddział w Poznaniu
PKO Bank Państwowy, I O/Poznań
nr 63513-2596-132

w wysokości 55 tys. zł. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udziela-
my 10⁰/₀ rabatu.

- Prenumeratę dla członków PTE, z 20⁰/₀ zniżką, przyjmują Oddziały Polskiego Towarzystwa Entomologicznego
- Sprzedaż pojedynczych numerów oraz subskrypcję na stałą dostawę pro-
wadzą Oddziały ORPAN na terenie całego kraju.

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be addressed:
Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Oddział w Poznaniu, Dąbrowskiego
159, 60-594 Poznań, Poland. Our account:

No. 63513-2596-132

is placed in:

PKO Bank Państwowy, I O/Poznań, Poland.

Price (1991): institutional — 30 USD, personal — 20 USD, single fascicles
— 10 USD each.

MÜLLER F.P., STEINER H., 1986: Beitrag zur vergleichenden Morphologie und Biologie von *Aphis evonymi* F. Dtsch. Ent. Z., 33: 275—262.

Przy wydawnictwach książkowych należy podać nazwę instytucji wydawniczej i jej siedzibę.

Np. JURA C. (red.), 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. ss. 250.

● Transliterację z alfabetów nielacińskich należy przeprowadzić według międzynarodowych zasad.

● Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy ponadto dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii, a w treści tychże prac zaprezentować pozostałą, entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

● W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań i komunikatów) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w artykule, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

● W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego artykuły przed przyjęciem do druku będą przedstawiane do zaopiniowania specjalistom z odpowiedniej dziedziny. Nadsyłanie do „Wiadomości Entomologicznych” artykułów o identycznej treści jak wysyłane do publikacji w innych czasopismach jest — rzecz jasna — niedopuszczalne.

● Materiały do druku prosimy przysyłać na adres: Redakcja „Wiadomości Entomologicznych”, Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań. Prosimy zaznaczyć czy autor jest członkiem PTE i prenumeruje „Wiadomości Entomologiczne”. Przy dużej liczbie nadsyłanych do druku materiałów daje to pierwszeństwo przy kwalifikowaniu ich do druku. Do przesłanych materiałów należy dołączyć adresy: korespondencji (z telefonem) i domowy autora.

● Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitek. Autorzy doniesień naukowych, komunikatów i sprawozdań otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji nadbitek nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Członkom rzeczywistym i wspierającym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

TREŚĆ

JANUSZ NOWACKI — Stan znajomości rozszedlenia sówkowatych (<i>Lepidoptera, Noctuidae</i>) w Polsce	53
LECH BUCHHOLZ, MAŁGORZATA OSSOWSKA — <i>Ischnodes sanguinicollis</i> (PANZER, 1793), nowy dla fauny Polski przedstawiciel sprężykowatych (<i>Coleoptera, Elateridae</i>)	61
WOLFGANG H. RUCKER, LECH BOROWIEC — Nowe i rzadkie dla Polski <i>Lathridiidae</i> (<i>Coleoptera</i>)	67
DANIEL KUBISZ — Rewizja danych o występowaniu w Polsce gatunków z rodziny <i>Oedemeridae</i> (<i>Coleoptera</i>)	71
ANDRZEJ NOWOSAD — Stan badań nad mrokawkowatymi — <i>Nycteribiidae</i> (<i>Diptera, Pupipara</i>) w Polsce, z przeglądem gatunków i stanowisk ich występowania	77
Krótkie doniesienia	87
Kronika entomologiczna	93
Recenzje	59, 60, 66, 69, 85

CONTENTS

JANUSZ NOWACKI — The knowledge of the distribution of Noctuids moths (<i>Lepidoptera, Noctuidae</i>) in Poland	53
LECH BUCHHOLZ, MAŁGORZATA OSSOWSKA — <i>Ischnodes sanguinicollis</i> (PANZER, 1793) — an elaterid new for the Polish fauna (<i>Coleoptera, Elateridae</i>)	61
WOLFGANG H. RÜCKER, LECH BOROWIEC — New and rare Polish <i>Lathridiidae</i> (<i>Coleoptera</i>)	67
DANIEL KUBISZ — Revision of the data on the occurrence of the <i>Oedemeridae</i> (<i>Coleoptera</i>) in Poland	71
ANDRZEJ NOWOSAD — The state of research on bate flies — <i>Nycteribiidae</i> (<i>Diptera, Pupipara</i>) in Poland, with a survey of species and their localities	77
Short communication	87
Entomological chronicle	93
Reviews	59, 60, 66, 69, 85